

Leto I.

Ljubljana, dne 14. januarja 1921.

Štev. 1.

Čitateljem in sotrudnikom!

Ilustriran list »PLAMEN« je začel izhajati, da izpolni vrzel, ki jo Slovenci bridko občutimo na polju ilustriranega časopisja. Ilustrirani list pogreša inteligent in preprost človek, kajti dobra slika, ki je mnogo bolj zgovorna nego sama beseda, spolnjuje nazorno, kar skuša pojasniti beseda. In če kdaj, potrebujemo ravno v tem trenutku, ko stojimo Slovenci in sploh Jugoslovani tako-rekoč na pragu svojega novega svobodnega življenja, pozitivnih in stvarnih pojasnil o našem položaju. Potrebujemo vsestranske razbistritve naših zamotanih razmer. Potrebujemo spoznavanja bogastva in krasot, ki nam jih nudi naša ožja in širša domovina. Potrebujemo bodrila, da se smotreno, zavedno in vestno poprimemo dela, da dosežemo one cilje, po katerih hrepenimo.

V našem novoustvarjenem jugoslovanskem političnem, gospodarskem, socialnem in kulturnem življenju je mnogo točk, ki so vsem poštenomislečim Jugoslovanom vkljub najrazsežnejšim strankarskim nasprotstvom in različnim svetovnim naziranjem enako pomembne, za katerih pojasnitev, pospešitev in uresničenje nam bije vsem skupno toplo srce. Pred vsem stoje kot taka skupna vprašanja v prvi vrsti **spopolnitev našega osvobojenja in ujedinenja** in vsi s tem vprašanjem združeni problemi, kakor boljše **medsebojno spoznavanje** naših plemenskih in krajevnih razmer, narodnih šeg in navad, naših **krasnih krajev in pokrajin**, naših narečij, naših gospodarskih in kulturnih inštitucij. Nadalje je potrebna skrb za vzdrževanje, podpiranje in pospeševanje vsakojakih kulturnih in gospodarskih organizacij naših neosvobojenih bratov, razširjanje zanimanja za lepe kraje in kremenite dele našega naroda na Primorskem in Koroškem, ki so zapadli težki usodi, da protinaravno ostanejo za enkrat izločeni od skupnega jugoslovanskega objema. — Nič manj važni od tega politično-prosvetnega dela, ki naj **vzbuja zanimanje, ljubezen in navdušenje** v naših srcih ter **ustvari predpogoje in pripravi tla za izpolnitev naših narodnih idealov**, so drugi cilji, ki so jasno izraženi v hotenju vseh stremljenj: **poglobitev edinstvene državne misli, konsolidiranje skupnega državnega gospodarstva in državnih financ, smotreni razvitek njihovih predpogojev, kakor ustave, davčnega sistema, uvoza in izvoza, valute, prometnih sredstev**; nadalje **pospeševanje blagostanja skupin in posameznikov in ureditev panog**, ki so mu podlaga, kakor **razvoj naše industrije, naše domače obrti, naše trgovine, spopolnitev poljedelske produkcije, tujski promet** itd. itd.

Slednjic je poleg teh in sličnih političnih, socialnih in narodno-gospodarskih strani nam vsem sveta nača **ožja slovenska in širša jugoslovanska kultura**: naša **umetnost**, naša **literatura**, naša **prosveta**, naša **mladinska vzgoja**, naše **društveno življenje**, naš **šport**, i. t. d.

Z ilustriranim listom »PLAMEN« bo ustvarjeno **nevtralnno torišče**, na katerem se bo po zgoraj navedenih smernicah z **besedo in sliko z raznih stališč** gladila pot, ki vodi do naših skupnih, vzvišenih in svetih ciljev.

»PLAMEN« bo izhajal za zdaj **dvakrat** na mesec, vsak drugi in četrti petek. S svojega **nevtralnega stališča**, za katero jamči izdajatelj, bo prinašal beletristične spise in razne strokovne članke v gori očitani smeri, katerih namen bo vplivati pojasnjevalno in bodrilno. V to svrhu bo dajal prostora v tem smislu **raznim naziranjem**, v kolikor se **bodo uveljavljala stvarno in pozitivno**. To svoje prosvetno delovanje bo podpiral z **mногоštevilnimi slikami in ilustracijami**. Vsebina in slike bodo najraznovrstnejše in čim več mogoče **popularne**, tako da bo list »PLAMEN« **poskušal zadoščati vsem obzorjem in vsem slojem**.

V tem smislu so vabljeni sotrudniki, da prispevajo beletristične spise in kritično, a poljudno pisane članke politično-prosvetne, narodno-gospodarske in drugačne obče zanimajoče strokovne vsebine ter da dopošljejo aktualne in na splošno zanimive slike. Troški za uporabljene prispevke se bodo povrnili in po možnosti in vrednosti se bodo plačevali primerni honorarji.

Vzdrževanje takega potrebnega in koristnega ilustriranega lista je le možno, ako bo našel list vsestransko izdatno podporo in ako bo štel obilo naročnikov in odjemalcev. — Ker bo vsak čitatelj, inteligent in preprost človek, po svojem okusu našel v ilustriranem listu »PLAMEN« marsikaj zanimivega, poučnega in zabavnega in ker se bo vsled velikih troškov za tisk, slike in papir tiskalo le neobhodno potrebno število izvodov, vabimo vljudno vse one, ki žele imeti list »PLAMEN«, da ga **takoj naroče**.

Ljubljana, v januarju 1921.

Uprava.

Izdajatelj in urednik: **Jos. Prunk.**

Posamezna številka stane 1 1/2 din. = 6 kron. Naročnina za celo leto 35 din. = 140 kron, za pol leta 18 din. = 72 kron, za četrt leta 9 din. = 36 kron. Inserati po tarifu. — Upravništvo in inseratni oddelek začasno: Ljubljana, Kongresni trg štev. 19. Izdajatelj in odgovorni urednik: **Josip Prunk**, Ljubljana, Gruberjevo nabrežje 14/II.

Kdor dobi list na vpogled in ga ne misli naročiti, naj ga blagohotno vrne. Drugi številki bodo priložene položnice za poravnavo naročnine.
Uprava.

IVAN ZOREC: **Zmote in konec gospodične Pavle.**

I.

Vlak je prihotal po iztegnjenem progovnem strmcu in se je sopihajoče ustavil. Sprevodnik je dolgočasno zaklical:

»Martinja vas — tri minute!«

Gospodična Pavla je naglo segla po svojih stvarih in je izstopila. Z enim samim pogledom je potipala malo postajo, v meglo in dež zavito jesensko okolico in se je neodločno in v zadregi ozirala. Počasi je poprijela za krilo in je med belkastimi mlakužami, ki so se zbirale v slučajnih udrtinah pred postajo, stopila proti rjave-mu izhodu.

Skozi okna železniških vozov so se drenjale lasate in bradate glave.

»O Bog mi greh odpusti!« je ušlo čednemu gospodu s počesano in lepo gojeno in urejeno kozjo bradico. »Kje sem imel svoje brljave oči, da je nisem že prej prav pogledal?«

»Jaz sem jo vso pot lovil s pogledi, pa me menda še opazila ni!« se je izpovedoval nekaj mlajši gospod, ki je nad njegovo ramo s svojimi vročimi očmi tiščal za stasito potnico.

»Res, krasno dekle! Le poglej, kako gre! Čudovito! Vsak gib je nežen in sladak akord ubrane in čiste lepote in plemenitosti!«

»Ki se umika in tone bogve kam kakor vsaka sreča!«

»Če bi mogel, bi šel pa bi se zlasal tudi s samim vragom in si ujel to srečo, ujel za vsako cenol!«

»Zamudil si, bratec!«

»Kakor že tolikrat! Vse na svetu je zamuda; življenje je iz samih zamud: ko se izučiš, se pa utrneš kakor dogorela sveča!«

»Kdo neki je ta krasotica?« se je vznemirjal tovariš.

»Bodi kdorkoli, — takih nisem še dosti videl!« je vzdihnila kozja bradica.

Tudi službujoči železničar ob ograjstem izhodu jo je začudeno pogledal, ko mu je izročila svojo vozovnico, in jo je v nagli zmedenosti celo pozdravil. Vozovnica mu je padla iz tresoče se roke. Ko jo je pobiral z mokrih tal, je započil svoje sevajoče oči v njene čudovite oble mečice in je dejal:

»Hudiča vendar...!«

Za izhodom je krepak, zdrav fant krotil nemirnega konja. Ko jo je zagledal, se je nerodno in površno odkril in se je nasmehnil:

»Dober dan, gospodična...! Saj vem, da ste pravi... Gospod je dejal, naj Vas poborem in potegnem tjadol.«

»Tako? Čigav gospod?«

»I, čigav...? Naš!«

»Čigav še?« se je nasmehnila.

»Groznikov!«

»Kako pa je vedel?«

»Nadučitelj mu je povedal.«

Med govorenjem je spravil njene stvari na voz, ves oškropljen s cestnim blatom, in ji je svetoval:

»Kar tjale sedite, pa je. Saj ni daleč.«

Ko se je Pavla zavihtela na ječeči koleselj, je prav dobro čutila, kako občudujoče so jo božale voznikove oči. Še bolj všeč pa ji je bilo spoznanje, da ji tuji ljudje že takoj ob njenem prihodu izkazujejo dobre in se ljubeznivo zanimajo zanjo. Začetek torej, ki se ga je toliko bala, ne kaže, da bi bil slab. V tihi in radostni zadovoljnosti se je igrala s prijaznimi mislimi in je komaj opazila, da ji je voznik vržel lahko ponjavo čez kolena, predno je s konja po-

tegnil debelo odejo, jo ročno zgenil in jo vržel na svoj sedež.

Izpred konja so šele zdaj odrfrali predrzni vrabci. Konj je strignil z ušesi in sunil glavo kvišku, kakor bi se predramil iz svojih pametnih misli na kleno zrnje sladkega ovsa v udobnem domačem hlevu.

Ko je voznik z bičevnikom potegnil nagel križ pred konjem, prožno skočil na sedež, še enkrat pogledal po gospodični in vešče cmoknil z jezikom, je konj za spoznanje sklonil glavo in potegnil, da je škrtnila svetla, s širokimi medenimi obroči obložena oprema, ter stekel po blatni cesti.

Iz Suhe Krajine so se leno vlačile nizke megle in so se kopičile za Sv. Duhom. Vsa široka dolina se je cmerila in držala pusto in kislo. V pohlevnem, drobnem dežku se je solzil sivi jesenski dan. Ob nizki železniški progovini je smradeče légal premogovni dim. Tu, tam je kriknil pastir, ki je zavračal nagajivo in lakonno živino in si pekel krompir. Pastirice so tiščale roke pod predpasnike in so zvedavo gledale za zibajočim se kolesljem.

Pavla se je ozirala po deževni okolici in je mislila na svoje tovarišice, ki so se z njo vred razkropile za ljubim kruhkom. Za trenutke so njene oči obstajale na širokem voznikovem hrbtu.

Fant se je napol obrnil na svojem sedežu in jo je pogledal, pa vehasti klobuk si je popravil.

»Kako pa Vam je ime?« je prestregla njegov paleči pogled.

»E, saj me ni treba vikati,« se je smehljaj, levo oko se mu je napol priprlo, kakor bi hotel pomežikniti. »Janez mi pravijo; Janez, vsak dan trikrat Janez!«

Gospodična ni vedela, kaj bi rekla; nasmehnila se je in si je v zadregi popravila odejo na kolenih.

»O, kleka dobro teče, če je treba,« je Janez pohvalil kobilico, da se pogovor ne bi zateknil. »Zdajle je pa ne kaže spustiti, ko je cesta tako mlakužasta in pljuskava.«

»Prosim. Kakor mislite.«

»Tak nikar me ne vikajte, no! — Ampak veste, sitno bi Vam bilo po tem blatu. Blatnice pred kolesi so razmajane in razvežene, pa bi škropilo in odle'avalalo na kvišku kakor ne vem kaj.«

»O, kakšno vreme je!« je odpeljavala.

»Pa bo minilo. Jutri bo mlad mesec. Saj se mora prevreči. Nastilo je še vse v hosti, pa ozimina tudi še ni v zemlji. — He, he, lepega vremena bo še prav dosti, če Bog dá!«

Cesto je začel vzdigovati napet klanec.

Janez je skočil dol, da bi olajšal voz.

»No, rjavka, zdaj pa le potegni — hi!«

»Prosim, ustavite, pojdem še jaz dol,« se je domislila Pavla.

»O, Vas pa že še vleče. Kaj se ji mara! Še jaz bi Vas rad vlekel v ne vem kakšen klanec!« je dejal Janez in si je z rokavom obrisal čelo, ki se mu je naenkrat spotilo.

»Le poglejte, kakšna je ta naša rjavka!« se je popravljal in je oddaleč božal krepka, napeta stegna mlade kobile. »Lepa je kakor roža, — dobro pa le ni hotela storiti mrha. Tam spomladi je nekaj vihrala, pa je dejal gospod, naj jo vodim k žrebčarjem, ki so bili ravno prišli v našo dolino. Pa ni bilo nič. Ogledovali smo jo potem in ogledovali, pa smo kmalu videli, da ni bila plemena vzela. Škoda!«

Klanec se je prebesil in se spustil v zaokroženo dolino. Na nizkem, potla-

čenem gričku je rastla iz tenke megle bela cerkva z rdečim klobukom in temnimi očmi. Na topolih ob cesti so zborovale lastovke o svoji daljnji poti. Ali Pavla jih ni utegnila gledati, ker je z veselimi očmi vračala pozdrave z nizkega, potlačena grička.

»To-le je Gadovnik,« je voznik z bičevnikom pokazal sive pečine, stisnjene v top kot pod hosto na desni strani.

»In tistale vas med drevjem?«

»Mali Studenec; na oni strani griča je pa Veliki Studenec.«

Po cesti je bosopet pastirček prignal vampasto živino s paše in se je urno odkril gospodični na vozu.

»Pri temle križu pa rado straši,« je povedal Janez in je prijel za štulo svojega vehastega klobuka.

»Kako: straši?«

»Straši. Od enajstih do polnoči leži tukaj mrtvaška krsta čez cesto. Pod križem sedi krvavo bedro pa pipec ima vase zapichen.«

Pavla se je zasmejala.

Janez jo je pogledal in se je še sam zasmel.

»Tak ne verjamete?«

»Verjamem!« se je smejala.

»Le! Jaz pa ne. — E, kolikrat sem že ob vsaki uri ponoči nosil smolo todle!«

»Ponoči? Kam pa?«

»I, kam neki? Šleparit!«

»Šleparit, koga šleparit?«

»Da, veste, če se fantje ponoči na okna obešamo, pravimo, da šleparimo.«

»Torej dekleta šleparite?« se je zresnila Pavla.

»E, kaj bi jih šleparili? Ampak je že tako!«

»Ali imava še daleč?« je obrnila, ker se je bala, da je fanta že preveč izpraševala.

»Zdaj zdaj bova tam!«

Izza ovinka so rastle strehe večje vasi. Nad hišami se je plazil dim, iz vasi so lajali psi.

Veter, ki je naenkrat dihnul odnekod, je razpihal megle in jih pometel v hosto, opasujočo lepo dolino okoli in okoli.

Mlada potnica je gledala razodevajočo se okolico in je bila dobre volje.

Voz se je ustavil pred veliko, enonadstropno hišo ob glavni cesti. Nad vratmi se je vil suh venec in je bil v lahkem vetru ob široko napisno desko z različnimi, skoraj za komolec velikimi črkami: Gostilna pri Grozniku.

Na praž sta stopila moža: prvi slok in z dolgo, že malo osneženo brado, okoli ust in pod nosom okajeno po tobačem dimu; drugi tako rekoč v najlepših letih, gladko obrit, okroglega in zdravega lica.

»Čedno dekle, o primojdevet...!« je šepnil prvi in si pogladil dolgo kodeljo.

»Pravi cukercček...!« je potrdil okrogličnik in je skočil k vozu.

»O, dobrodošli, lepa gospodična, dobrodošli...! Tako, zdaj Vas pa imamo...!« Pomažal ji je z visokega, nerodnega voza in se je izkazal: »Tole je pa nadučitelj, gospod nadučitelj!«

Bradač je pristopil in ji je podal znojno roko; skozi okajene brke so mu rjaveli veliki, močni zobje.

Za hip so vsi trije obstali. Ko se jih je začela prijemati medsebojna zadrega, ki se rada pokáže ob novem znanstvu, so se pomeknili proti veži.

(Dalje prihodnjic)

DR. OTOKAR RYBÁŘ:

Opcijska pravica.

V št. 147. »Uradnega lista deželne vlade za Slovenijo« od 21. decembra 1920. l. je bila objavljena »Uredba o pridobitvi in izgubi državljanstva kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev z opcijo in prošnjo«, iz katere je mestni magistrat ljubljanski razglasil kratek izvleček, hoteč s tem opozoriti javnost na najvažnejše njene določbe. »Uredba« je posebne važnosti za veliko število Korošcev in Primorcev, ki so bili prisiljeni zapustiti svojo domovino in ki želijo pridobiti državljanstvo v svobodni Jugoslaviji. Tem bolj je obžalovati, da je centralna vlada to »uredbo« tako pozno razglasila (v »Služb. Novinah« šele dne 6. decembra 1920), ko vendar izteče rok za vložitev potrebnih prošenj v nekih slučajih že dne 15. januarja 1921. leta. Tudi sem v slovenskem razglasu zapazil nekaj tiskovnih napak, ki otežujejo neizkušenemu čitatelju razumevanje. Mislim zato, da ne bode odveč, ako se tudi v »Plamenu« nekoliko pobavimo z vprašanji, ki so predmet omenjene »Uredbe«.

Po razpadu bivše avstro-ogrške monarhije je prišlo njeno ozemlje z dotičnim prebivalstvom vred pod oblast različnih novih ali povečanih starih držav, ki so obseg, oziroma meje svojih teritorialnih pridobitev naposled določile v mirovnih pogodbah (gledé bivše Avstrije v saint-germainski, gledé bivše Ogrske pa v trianonski), a kolikor se tiče meje med našo državo in Italijo, v rapallski pogodbi. Z ratifikacijo teh pogodb se raztegne suvereniteta novih gospodarjev polnoveljavno na vsakemu od njih dodeljene bivše avstro-ogrške dežele, ki postanejo s tem sestaven del dotičnega državnega ozemlja.

Kar se pa razmerja prebivalstva v teh deželah k novim državnim oblastem tiče, ni stvar tako enostavna. Gorinavedene pogodbe ustanovljajo v tem oziru precejšnje razlike ne samo glede posameznih vrst tega prebivalstva, temveč tudi glede držav, katerim je dotično ozemlje pripadlo.

Predvsem obstoji že po narodi stvari same razlika med tujimi državljani in državljani bivše avstro-ogrške monarhije (avstrijskimi in ogrsko-hrvaškimi državljani ter bos.-herc. pripadniki). Tujci (Angleži, Francozi itd.) ohranijo svoje dosedanje državljanstvo in bodo uživali, v kolikor so državljani zavezniških in pridruženih držav, posebno protekcijo. Pri državljanih bivše avstro-ogrške monarhije pa delajo mirovne pogodbe razliko med takimi, ki so na dotičnem ozemlju domačini (pri nas torej taki, ki imajo domovinsko pravico v kakem delu Avstrije, pripadlem naši državi), in med tistimi, ki imajo domovinsko pravico v deželah, ki so pripadle drugim nasledstvenim deželam bivše avstro-ogrške monarhije.

Z ozirom na to razliko je saint-germainška pogodba v čl. 70 postavila predvsem načelo, da zadobi državljanstvo vsakdo v tisti državi, kjer ima domovinsko pravico; v naši državi torej le tisti, ki imajo domovinsko pravico v kaki občini, pripadli kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. To ima za posledico, da sme naša država ostale državljane bivše avstro-ogrške monarhije vsak čas izgnati, ako niso postali pripadniki zavezniških držav, Italije, Čehoslovaške, Poljske ali Rumunije.

Ono načelo pa je mirovna pogodba še omejila. V naši državi in v Čehoslovaški

Univ. prof. dr. Leonid Pitamic,
vodja deželne vlade za Slovenijo.

namreč zadobijo državljanstvo brezpogojno le tisti, ki so imeli domovinsko pravico na dotičnem ozemlju vsaj že dne 1. januarja 1910. l. Kdor je zadobil domovinsko pravico šele po tem dnevju, mora v naši državi v roku enega leta po dnevju, ko je st. germainška pogodba stopila v veljavo (dne 16. julija 1920), torej do 15. julija 1921 (»Uredba« pravi v § 4. napačno »do vstete tega dne 15. julija 1919«) na upravnem oblastvu prve stopinje (okrajnem glavarstvu, mestnem magistratu) vložiti prošnjo, o kateri odločuje deželna vlada. Za tiste, ki imajo domovinsko pravico na ozemlju, ki je sicer pripadlo naši državi, a je še zasedeno po Italijanih (v zasedeni Dalmaciji brez Zadra in v nam dodeljenem delu logaškega okraja), začne enoletni rok teči šele od trenutka, ko se določi meja proti Italiji in ko Italija izprazni dotične naše krajine.

V teh slučajih je torej od deželne vlade odvisno, ali postane dotičnik naš državljan ali ne, četudi ima pri nas domovinsko pravico. Ta omejitev na 1. januarja 1910. l. se je sprejela v mirovno pogodbo zlasti z ozirom na veliko število ljudi, ki so se v zadnjih letih iz drugih delov avstro-ogrške monarhije priselili v Bosno in Hercegovino.

Še strožja pa je mirovna pogodba glede pridobivanja italijanskega državljanstva. Od istega so namreč izključeni vsi tisti, ki imajo sicer domovinsko pravico na ozemlju, dodeljenem Italiji, a niso tam rojeni, kakor tudi tisti, ki so domovinsko pravico pridobili šele po 24. maju 1915 (dnevju laške vojne napovedi) ali pa le vsled svojega službenega položaja. Znano je, da so v Avstriji državni uradniki imeli domovinsko pravico tam, kjer so službovali. Nasproti državnim uradnikom torej in tistim, ki so zadobili domovinsko pravico šele med vojno, je hotela Italija imeti proste roke. Ako je ta omejitev do neke meje razumljiva, pa je ona gledé rojstnega kraja ne samo krivična, temveč bo najbrž tudi povzročevala nerazrešljive spore o državljanstvu. Kako državljanstvo bodo n. pr. imeli ljudje, katerih starši in dedje so vedno imeli domovinsko pravico, recimo,

v Trstu, ki jo vsled tega tudi sami tam imajo, ki so pa slučajno rojeni na Madjarskem (tak slučaj je dan pri nekem slovenskem odvetniku in bivšem mestnem svetovalcu tržaškem)? Po mirovni pogodbi oni ne postanejo laški državljani. Tudi drugega državljanstva nimajo, ker niso nikdar imeli druge domovinske pravice nego samo v Trstu. Oni imajo sicer opsijsko pravico; no, mirovna pogodba nam ne pové, kako državljanstvo zadobijo, ako se opsijske pravice pravočasno ne poslužijo. Jugoslovanska mirovna delegacija je na take slučaje izrecno opozorila, a — brez uspeha.

Taki slučajji nam jasno dokazujejo, kako važna je opsijska pravica, o kateri predvsem govori uvodoma omenjena »Uredba«. V vseh novejših mirovnih pogodbah, v katerih je moral premaganec odstopiti zmagovalcu kos svojega dosedanjega ozemlja, se določuje prebivalcem odstopljenega ozemlja, ki z odstopom zadobijo državljanstvo novega gospodarja, pravico, da si na zahtevo ohranijo staro državljanstvo, v katerem slučaju morajo pa navadno to ozemlje zapustiti. To pravico imenujejo opsijsko pravico.

Tudi saint-germainška pogodba je sprejela to pravico, pa v nekoliko spremenjeni obliki. Predvsem namreč opsijska pravica ni dana na korist prejšnjega avstrijskega državljanstva, kar ne bi imelo smisla, ker prejšnje Avstrije ni več, temveč v smislu narodnega načela se daja vsakemu, ki je pripadel tujerodni državi, možnost, da se izreče za svojo nacionalno državo. Izjava o opciji treba v smislu »uredbe« vložiti v roku šestih mesecev od 16. julija 1920 naprej, torej do 15. januarja 1921. l. Gledé tistih Jugoslovancev pa, ki imajo domovinsko pravico na ozemlju, pripadlem Italiji, začne šestmesečni rok teči šele od dneva, ko se meja proti Italiji definitivno določi (»Uredba« se sklicuje tu (§ 12.), kakor tudi v §§ 6. in 18., napačno na § 5. mesto na § 3., ki je pravilno naveden v § 28.). Ministrstvo za notranje stvari bo oni dan svoječasno objavilo. Tudi za plebiscitno ozemlje začne rok teči šele od dneva dodelitve. K izjavi o opciji mora razen domovinskega in krstnega, ozir. poročnega lista biti priloženo tudi dokazilo, da je optant res Srb, Hrvat ali Slovenec.

Ako je ta dokaz podan, mora naša država v smislu saint-germainške pogodbe optanta priznati za svojega državljana. V tej dolžnosti tiči velika važnost opsijske pravice, ki ni torej odvisna od milosti dotične države.

Enako opsijsko pravico imajo tudi tisti, ki imajo sicer danes domovinsko pravico v kaki nasledstveni državi, ki so jo pa prej imeli na ozemlju naše države. To opsijsko pravico treba izvrševati v roku enega leta od dneva, ko je, kakor gori rečeno, stopila v veljavo saint-germainška pogodba, torej do 15. julija 1921. Gledé po Italiji zasedenega ozemlja velja tudi tukaj prej omenjeni podaljšani rok.

Toliko v tem slučaju, kakor tudi v onem, kjer se ozira opsijska pravica na narodnost, so upravičeni do izvrševanja opsijske pravice vsi tisti, ki so dovršili 18. leto. Žena in otroci pod 18. letom sledijo možu, oziroma očetu.

Kdor se je poslužil opsijske pravice, se mora preseliti v optirano državo v roku

¹ Medtem je bil ta rok podaljšan za tiste, ki bivajo v Evropi, do 15. marca 1921, za ljudi izven Evrope do 15. julija 1921.

enega leta. Svoje premoščine sme s seboj vzeti ter se mu od istih ne sme niti ob dohodu niti ob dohodu nalagati nikaka davščina ali pristojbina. Nepremičnine pa sme tudi vnaprej obdržati.

Kakor sem že omenil, imajo v gori navedenih dveh slučajih enako opcijsko pravico kakor Jugoslovani tudi tisti, ki se hočejo iznebiti jugoslovanskega državljanstva ali na podlagi svoje narodnosti ali pa svoje prejšnje domovinske pravice.

»Uredba« navaja pa v III. odstavku III. oddelku še »posebne primere opcije za italijansko državljanstvo« in pravi, da si lahko pridobe državljanstvo poleg tistih, ki imajo tudi pri drugih državah opcijsko pravico, še tisti državljani kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, katerih stariši so imeli domovinsko pravico na ozemlju, pripadlem Italiji, kakor tudi tisti, katerih predniki ali pa ki so sami služili v italijanski vojski v evropski vojni.

V teh slučajih pa ne gré za opcijsko pravico, kajti Italija ni dolžna teh ljudi sprejeti, kar smo vendar smatrali za eden najvažnejših elementov vsake opcijske pravice.

Mirovna pogodba v teh slučajih tudi ne govori o opcijski pravici, ampak o reklamaciji, in govori še o dveh drugih slučajih take reklamacije. Priznava namreč »pravico« reklamacije tudi tistim, ki jih je izključila od brezpogojne pridobitve italijanskega državljanstva, akoravno imajo domovinsko pravico na njenem ozemlju, kakor sem to že gori omenil, torej prvič tistim, ki so zadobili domovinsko pravico šele po 24. maju 1915, ali pa le vsled svojega službenega položaja. Kakor že rečeno, se ne more v teh slučajih govoriti o kaki pravici do italijanskega državljanstva, ker je izključno od dobre volje pristojnih italijanskih oblasti odvisno, zadobi li dotičnik italijansko državljanstvo ali ne. O teh ljudeh naša »Uredba« popolnoma molči, najbrž ker jih ne smatra za naše državljane. Ravno med Jugoslovani pa je takih mnogo. Dotičniki se bodo morali pravočasno odločiti, ali hočejo poskusiti srečo pri italijanskih oblastih in »reklamirati« italijansko državljanstvo ali pa iti na gotovo in optirati kot Jugoslovani za jugoslovansko državo.

Mirovna pogodba je tudi tu, kakor povsod drugod, vpoštevala izključno le želje Italije, ker je velesila, in prešla preko naših upravičenih reklamacij na dnevni red, ker se nas niso bali in nas tudi niso več potrebovali.

V rapalski pogodbi si je Italija za Italijane na našem ozemlju izgovorila še posebne privilegije. Naši Italijani namreč, ki bi optirali za italijansko državljanstvo, niso prisiljeni se izseliti, temveč smejo ostati na našem ozemlju in bodo seveda stali pod posebno zaščito italijanskih diplomatskih zastopnikov. Enaka pravica je dana tudi podjetjem italijanske narodnosti, ki se bodo smela torej na našem ozemlju postaviti pod italijansko zaščito, dočim si je Italija v čl. 75. saint-germainске pogodbe pridržala pravico na svojem ozemlju razpustiti vse jugoslovanske družbe in društva, četudi so vsi člani italijanski državljani. Od ugleda in moči naše države bo odvisno, ali in v kakem obsegu bode italijanska vlada jugoslovanske družbe in društva na svojem ozemlju priznala.

RADO MURNIK:

Slovenska bolezen.

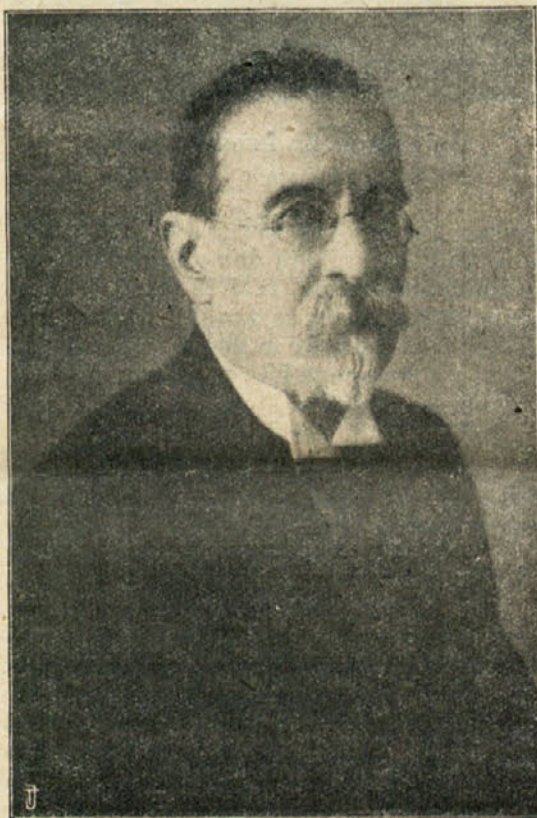
»O-o-o! Škandal!« je vzkliknil gospod Mámurluk nehotoma, ko se je na Novega leta dan zbudil iz hudih sanj.

Počival je na preprogi pred svojo nedotaknjeno posteljo. Kislo je gledal okoli sebe. Glava ga je bolela, kakor bi se mu prekuceval prismojen jež po možganih. Bolelo ga je pa tudi za vratom.

»Kaj me neki tako tišči pod glavo?« je hotel vedeti in izvlekel izpod tilnika cilindar, ki je bil v mučnem položaju izgubil svojo lepo obliko in prelestni sijaj ter je bil sedaj še najbolj podoben pohojeni harmoniki. Sicer je bilo vse v redu.

»Če bi me takega videla moja stara gospodinja! Hvala Bogu, da se je za praznike odpeljala. Kvišku!«

Skobacal se je na nože, skrnil nesrečno žrtev Silvestrovega večera v omaro, nekoliko iztegnil slabotno postavico in pogledal skozi okno.

(Vse pravice pridržane.)

Fotogr. Fr. Vesel.

Dr. Fran Detela,

prijubljeni slovenski pisatelj, je praznoval prošli mesec svojo sedemdesetletnico (rojen je bil dne 3. decembra 1850 v Moravčah), za seboj ima štiri-desetletno knjižno delovanje (pri Slovenski in Hrvatski Matici, v »Ljubljanskem Zvonu«, v »Dom in Svetu«, pri Mohorjevi družbi itd.).

»Najlepši dan! Jaz pa takega kapitalnega mačka! Vraga! Treba se je poboljšati! Pa kmalu! Ze čutim posledice ponočevanja in popivanja. Jetra, ledvice otekle! Bolezen! Smrt! Ze slišim, kako me opravljajo preljubi moji prijatelji v gostilnici ob Martinovi cesti po mojem preranem pogrebu... Nič več ne bom pil! To se pravi — preveč ga ne bom. 35 let imam; dovolj sem ga že lomil. In — še oženim se! Gospodično Minko vzamem. Minka ima šele 18 let, plombiranih ima šele pet zob, zdrava je kakor ameriška valuta, zna kuhati in šivati; vrhutega je po uju podedovala petindvajset predvojnih ovratnikov s številko 38, ki bi bili ravno meni prav. Minka, le veseli se, v kratkem bo najina svatba! — Zdaj pa vunkaj v prekrasno novoletno jutro! Malo se izprehodim, da ukrotim divjega mačka. Popoldne zopet na zrak, drevi malo večerjat pa spat! — O, od danes dalje

bom neprenehoma trezen. Danes moram začeti novo, solidno življenje!«

Zunaj je bilo malone pomladansko vreme. Jarko solnce je praznično obsevalo slavno ljubljansko blato in luže, očrneli sneg in umazani led. Od streh je veselo kapljalo in lilo na klobuke in zimske suknje. V mlakah so se kopali vrabci. Že za prvim ogalom je gospoda Mámurluka srečal doktor Krokari in ga hotel izvabiti v bližnjo gostilnico na kislja jetra. Navzlic zapeljivi ponudbi pa je Mámurluk ostal zvest svojemu sklepu. Poslovil se je od zapeljivca in hrabro brodil dalje po blatu in lužah. Navdajala ga je ponosna samozavest, da ima še toliko moralne moči, upirati se hudiču in njegovemu peklenškemu alkoholu.

Izprehod v svežem zraku je bil izborno zdravilo njegovemu silvestrskemu mucu.

Proti poldne ga je zagledal debeli prijatelj Boben in mu že od daleč klical: »Pri debelih bodeljnih imajo pa danes kolone!«

Mámurluk se je obliznil; v junaških prsih se mu je vnel hud boj, ki pa ni trajal dolgo. Klobasam se gospod Mámurluk ni rad zoperstavljal. Malo je še pomislil in odšel z Bobnom.

V sloveči gostilnici »Pri debelih bodeljnih« so njegovi stari znanci Babavs, Bibavs in Grdavs »šnopsali« za žive in mrtve za poliče. Vsak je pozdravil Mámurluka po svoje. Babavs, ki je kar rezgetal, kadar je zagledal mlado žensko, je dejal kratko in jedrnat: »Aha!« Bibavs, ki je pil kakor odprt kanal ob plohi, je zarenčal zaspano: »Nisi mogel priti prej?« Grdavs pa, ki je gledal tako grdo, kakor bi bil iznašel policijsko uro, je grdavsnil: »No, ali te še ni hudič vzel?« Mámurluk je prijazno odzdravil vsem trem prijateljem, katerim se je svetil rdeči teror na potnih nosovih. Voščil jim je srečno in veselo novo leto.

Povabili so ga, naj igra z njimi. Odklonil je, ker se je hotel prej nakositi. Po kosilu pa se je udeležil kvartanja in veselilo ga je, da ima na Novega leta dan tako lepe karte. To mu je zbuvalo nado, da mu bo sreča vse leto mila. Babavs, Bibavs in Grdavs so mu pridno natakali; ob treh, ko so nehali igrati, je bil že precej trd. Šel je na dvorišče in poizkusil, ali more še stati na eni nogi. Uspelo mu je in zadovoljen se je vrnil k prijateljem, da bi se poslovil.

Tedaj pa je prišla k »Debelim bodeljnim« gospodična Minka. To je kajpada takoj izpremenilo njegov sklep. Sedel je zopet k mizi.

Dražestno Minko je spremljal mlad kavalir, Žabur, ki si je domišljjal, da je najlepši Jugoslovčan na svetu. Mámurluku pa se ta mladenič ni zdel nevaren, ker je nosil krof in ovratnike s številko 42.

Lepa Minka, ki ni prav nič slutila, kakšno srečo ji je namenil gospod Mámurluk, je sedla njemu nasproti in on je takoj izprožil par žaltavih dovtipov za novo leto. Ob tem pa je izkušal pod mizo dobiti diplomatske stike z njenimi čevljevki. Pa tudi Babavs je hotel signalizirati svoje vroče občutke. Niti Mámurluk, niti Babavs nista vedela, da delata umazano konkurenco gospodu Žaburju, ki je imel enake namene. Tako je bilo v kratkem osem čevljev skupaj, ki so z nežnimi pritiski opozarjali na pred neznane srčne rane. Ko pa je nerodni gospod Mámurluk iztegnil svojo nogo preveč na desno, se je pritožil gospod Bibavs: »Kdo vraga pa orgla po mojih škornjih!« Mahoma je šinilo osem preplšenih nog vsaksebi.

Gospodu Mámurluku je bilo tako tesno pri srcu, da je moral zopet na dvorišče.

Tam se je uveril, da še vedno more stati na eni nogi. Ko se je pa okrenil, je videl, kako se pri romantični drvarnici objemata in poljubljata Minka in Žabur tako naglo, kakor bi se jima mudilo na orient-ekspres.

To je strahovito poparilo gospoda Mámurluka. Vzdihnil je globoko. Kakor okamenel je obstal za kupom amazanege snega. Silna žalost se mu je vselila v trpeče srce.

»Taka je torej ta Minka! Nje že ne maram. Punca je prekoketna. Kadar se pogleda v ogledalo, ji kar bereš z obraza: 'Tako sem pa fletna, da se mi kar sitno zdi!' — Saj je drugih deklet in vdov dosti. Minka je kratka in okrogla kakor safalada. Vzame naj jo tisti Žabur, saj njenih ovratnikov tako ne bo mogel nositi! Jaz pa bom odslej dvoril gospodični Veri, ki prav nič ne koketira, dasi ima tako vroče srce, da hodi na vrt sedet v sneg.«

Gospodične Minke kar nič več ni mogel videti. Odromal je proti jugu v predmestno gostilnico. Medpotoma je srečal marsikaterega opotekajočega se ni'ančka in zamodroval: »Pijančevanje je slovenska bolezen.«

Tudi ondukaj je bilo polno »dobrovoljcev«. Govorili in smejali so se mnogo glasneje, kakor treba, zabavljali zaradi draginje, po stari slovenski navadi zafrkavali drug drugega, pili in tulili na vse krip-lje, domišljujoč si, da pojo. Nekateri so imeli tudi otroke s sabo, jim dajali vina ter se grohotali neumnostim, katere so uganjali njih razposajeni, napol omamljeni dobroljčki.

Mámurluk je modroval sam zase: »Jutri se začne moje poboljšanje. Od jutri ga ne bom več, zato ga danes lahko malo več. Saj je zadnjikrat!«

Kolovratil je od mize do mize, pozdravljal znance in neznance, jim gratuliral za novo leto, naposled pa je sedel k pianinu in brskal z obema kazalcema po tipkah kakor otroče, dokler mu ni energična domača hčerka kratkomalo pred nosom zaklenila trpinčenega instrumenta; ključek je vzela s sabo. Nato je zopet pri sosednjih mizah prodajal svoje neslanosti, svoj tobačni mehur in bezalo, obenem pa se je bahal, da ima dovolj denarja. Venomer je sitnaril in ponavljal, da je »še od včeraj« in se ponosno namuzaval, kakor bi bila to posebna zasluga. Nekateri so se mu smejali in ga neusmiljeno navijali, drugi pa so mu namigavali, da ga bodo premestili, ako bo tako zoprn in nadležen. Naposled se je zastudil sam sebi. Plačal je, se vrnil v mesto in počastil še par gostilnic s svojim obiskom, »da bi se iztreznil«. Cviček, bizeljčan, ljutomerčan, banačan in negotincec so obhajali jugoslovansko zedinjenje.

S težkimi koraki je taval domov. Redke svetilke so svetile po ulicah, da se je bolje videlo, kakšna tema je v Ljubljani. Nekje so peli petelini in pijanci, petelini lepše.

Mámurluk še danes ne ve, kako je prital domov. Ko se je drugo jutro, na prvo letošnjo nedeljo, zbudil, je videl, da leži na svoji postelji, toda oblečen, z nogami na blazini.

»O-o-o! Škandal!« je vzkliknil. »Da se ga more človek tako grdo nalestit!« Skočil je na noge. »Že zopet imam mačka! Pa še kakšnega!« V lavoirju je zagledal svoj levi čevljev in žepno uro. Sicer je bilo vse v redu. Potegnil je čevljev na kopno in izlil vodo. Rešil je tudi uro iz valov, toda nepozno, zakaj že davnaj ji je nehalo biti drobno srce.

»Zdaj se bo pa res treba poboljšati! Nikoli več se ne bom napil. — Kdo bi si mislil, da se je tako težko poboljšati v Jugoslaviji! Posebno pa pri nas! Vsak večer bom pil samo mleko, kakor d'Annunzio; upam, da zato ne bom tako prismojen kakor on. — Še danes moram pričeti novo, trezno življenje! Z Bogom, vinski bratci!«

Zvečer je gospod Mámurluk zopet z vinskimi bratci popival v sloveči gostilnici »Pri debelih bodeljnih«, dokler ni redar slovesno oznanil trudne policijske ure.

DR. JOSIP WILFAN (Trst-Ljubljana):

Zedinjenje in uedinjenje.

Drugi so poklicani, dati končno veljaven odgovor na vprašanje, v kakem pomenu naj se rabita ti dve mnogorabljeni besedi, zedinjenje in uedinjenje, in koliko naj se morda ena od njiju umakne drugi. Gotovo jih je mnogo, ki imajo o tem svoje določeno in utemeljeno mnenje, in ni izključeno, da se je takšno mnenje tudi že objavilo.¹ Bo moja krivda, če ga nisem zasledil, konstatiram vendar, da zelo negotova vsakdanja raba dokazuje, kako se še ni uveljavilo nobeno merodajno mnenje in kako bi bilo potrebno, da se uveljavi. Rad bi s temi vrsticami vsaj malo pripomogel, da pride do tega.

Če se dandanes govori o našem² zedinjenju ali uedinjenju, je jasno, da se misli naše državno ali narodno zedinjenje ali uedinjenje. Tudi sami za se, brez določujočega dodatka, imata besedi pretežno ta pomen in lahko govorimo o zedinjenju ali uedinjenju par excellence. Vendar je bolje, za navzočno razmotrivanje, izhajati iz prvotnega, splošnega pomena obeh besedi.

Bodi vnaprej povedano, da meni zedinjenje in uedinjenje (srbski ali hrvaški: sajedinjenje ali sjedinjenje in ujedinjenje) nista samo dve besedi, nego tudi dva pojma. Tudi tu se kaže, kar bi se morda smelo zvati nekako jezikovno ekonomično načelo in za kar je Nikola Tommaseja slovar sinonimov italijanskega jezika tako sijajen dokaz: da enakopomembnih besedi pravzaprav ni in da razlika v obliki kaže na razliko v pomenu.

V obeh besedah, zedinjenju in uedinjenju, je sicer ne samo besedna, nego tudi pojmovna podlaga enaka; oboje, zedinjenje in uedinjenje, ima enako smer dejanja in vodi k e d i n s t v u. To pa predpostavlja neko prejšnje nasprotno stanje needinstva, od katerega se ravno potom zedinjenja ali uedinjenja prehaja k edinstvu. Kar se je zedinilo ali uedinilo, je bilo prej needino in je torej obstajalo iz delov, ki so bili prej ali ločeni ali različni ali pa oboje (ločeni in različni) hkratu. Če me povsem ne vara moj jezikovni čut in deloma tudi Pleteršnikov slovar, se

zedinja to, kar je narazen, in se uedinja to, kar je različno. Potemtakem se pri zedinjenju ustvarja edinstvo potom združevanja in vezanja, pri uedinjenju pa potom izenačevanja in stapljanja. Enemu je rezultat unija, drugemu unifikacija, enemu zunanje edinstvo po obliki, drugemu notranje edinstvo po vsebini, po notranji edinstvenosti ali enotnosti.

Na istem predmetu potem se zedinjenje in uedinjenje lahko različno stopnjeta, med seboj kombinirata in drugo po drugem določujeta in preminjata. Dokler je življenja, ni v tem oziru mirovanja, ker je življenje samo ob sebi večer boj med zedinjanjem in razkrajanjem, med uedinjanjem in diferenciranjem.

Menim, da potrdijo razliko med zedinjenjem in uedinjenjem primeri in praktična uporaba. Po znanem reku je dobro ločeno marširati in »neločeno« udariti. Prehod iz ločenosti v neločenost je pač zedinjenje, ne uedinjenje. Vojaki se zedinjajo v čete, čete se zedinjajo v vojsko. Z druge strani ne zadostuje po izkušnjah svetovne vojne, da se zavezniške vojske samo zedinjajo na skupni fronti, nego je potrebno, da se vsaj v vrhovnem poveljništvu tudi uedinjajo. Še en primer: Zedinjene države ameriške imajo sicer v svojem grbu geslo »E pluribus unum« (iz več njih eno) in so se zares zedinile ali unirale v ogromno mogočno državo, vendar so shranile vsaka za se svojo individualnost, svojo zakonodajo in upravo, in se torej niso unificirale. Ali ni umestno reči, da so se sicer zedinile, a nikakor uedinile?

Prehajajoč na naše zedinjenje in uedinjenje par excellence, bi torej rekel sledeče: Državno smo se zedinili, kolikor so se Srbija, Črna gora in deli bivše monarhije združili in zvezali. Narodno smo se zedinili, kolikor se je (potom državnega zedinjenja) združil in zvezal velik del našega narodnega ozemlja. Državno smo se uedinili, kolikor smo se že izenačili in v eno stopili v raznih temeljnih državnih razpravah, v zakonodaji, upravi in sodstvu, v raznih več ali manj pomembnih podrobnostih državnega organizma in njegovega delovanja. Poseben primer je u(j)edinjenje prava (gl. poročilo Ivana Kavčnika v »Slovenskem Pravniku«). Proces državnega uedinjenja je še v teku in seveda se vrši, kakor je pri tako dalekosežni preosnovi povsem naravno, ob zelo občutnih nasprotjih mnenj, stremljenj in predvsem interesov. Narodno se končno uedinjamo seveda tudi v znamenju umljivih nesoglasij in sporov, kolikor se uresničujejo ali vsaj skušajo uveljaviti stremljenja po izenačenju in izravnanju raznih, posebno takozvanih plemenskih razlik; važen problem te vrste je zlasti jezikovno uedinjenje, ki naj bi se ga lotili samo resnični poznavci in ljubitelji obeh književnih jezikov, in sicer, kakor menim, najpoprej in najkoristneje potom revizije znanstvene in tehnične terminologije, kjer je radi nereguliranega in nekontroliranega prevajanja in kovanja mnogo nepotrebnih razlik.

Marsikaj bi rad pisal, o idealu popolnega državnega in narodnega zedinjenja in o srednji poti in meri našega državnega in narodnega uedinjenja, — a o tem, o enem ali drugem podrobnem vprašanju o drugi priliki.

¹ Ko je bil ta članek že stavljen, sem bral v »Novi Evropi« od 30. dec. 1920 Lazarevičev članek o »Ujedinjenju i jedinstvu«. Pisec hoče s tema dvema besedama označevati dve stopnji istega procesa, medtem pa je jasno, da je edinstvo ne višja stopnja, nego rezultat uedinjenja. Op. pis.

² Moram v osebni stvari omeniti, da govorim tako kot Slovenec in (južni) Sloven, ne po svojem državljanstvu, ker spadam v tisto ozemlje, ki ga naše državno in narodno zedinjenje ni zajelo. — Op. pis.

Prva umetnostna razstava v Mariboru.

(Vse pravice pridržane.)

Fotogr. Fr. Vesel.

General Maister,
predsednik odbora I. umetnostne razstave.

Akad. slikar prof. Viktor Cotić,
predsednik umetniškega društva »Grohar«, ki je
zamislil in priredil I. umetnostno razstavo.

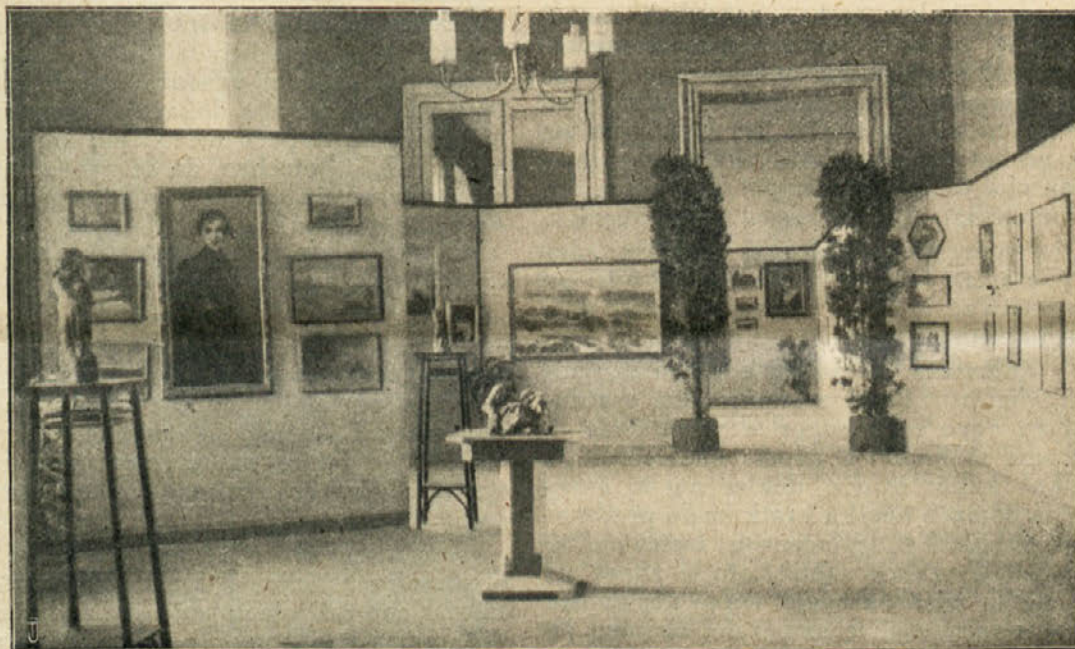
Prva umetnostna razstava v Mariboru je bila slovesno otvorjena dne 8. decembra 1920 z navdušenim nagovorom predsednika razstavnega odbora, generala Maistra, ki je od prevrata sem vedno na mestu, kjer je treba podpirati ali pospeševati dobro in lepo narodno stvar. Inicijativo za to razstavo je dal akademični slikar, predsednik umetniškega društva »Grohar«, g. Viktor Cotić, ki je tudi z

(Vse pravice pridržane.)

Prva razstavna dvorana: leva stran.

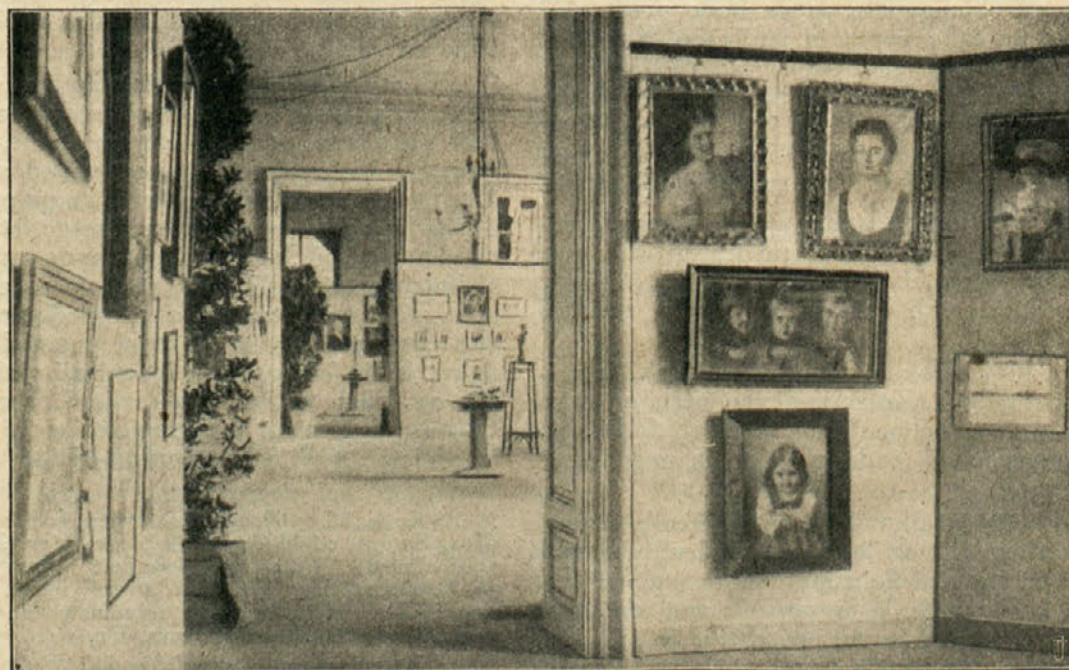
Fotogr. Fr. Vesel.

(Vse pravice pridržane.)

Druga razstavna dvorana s pogledom v tretjo dvorano.

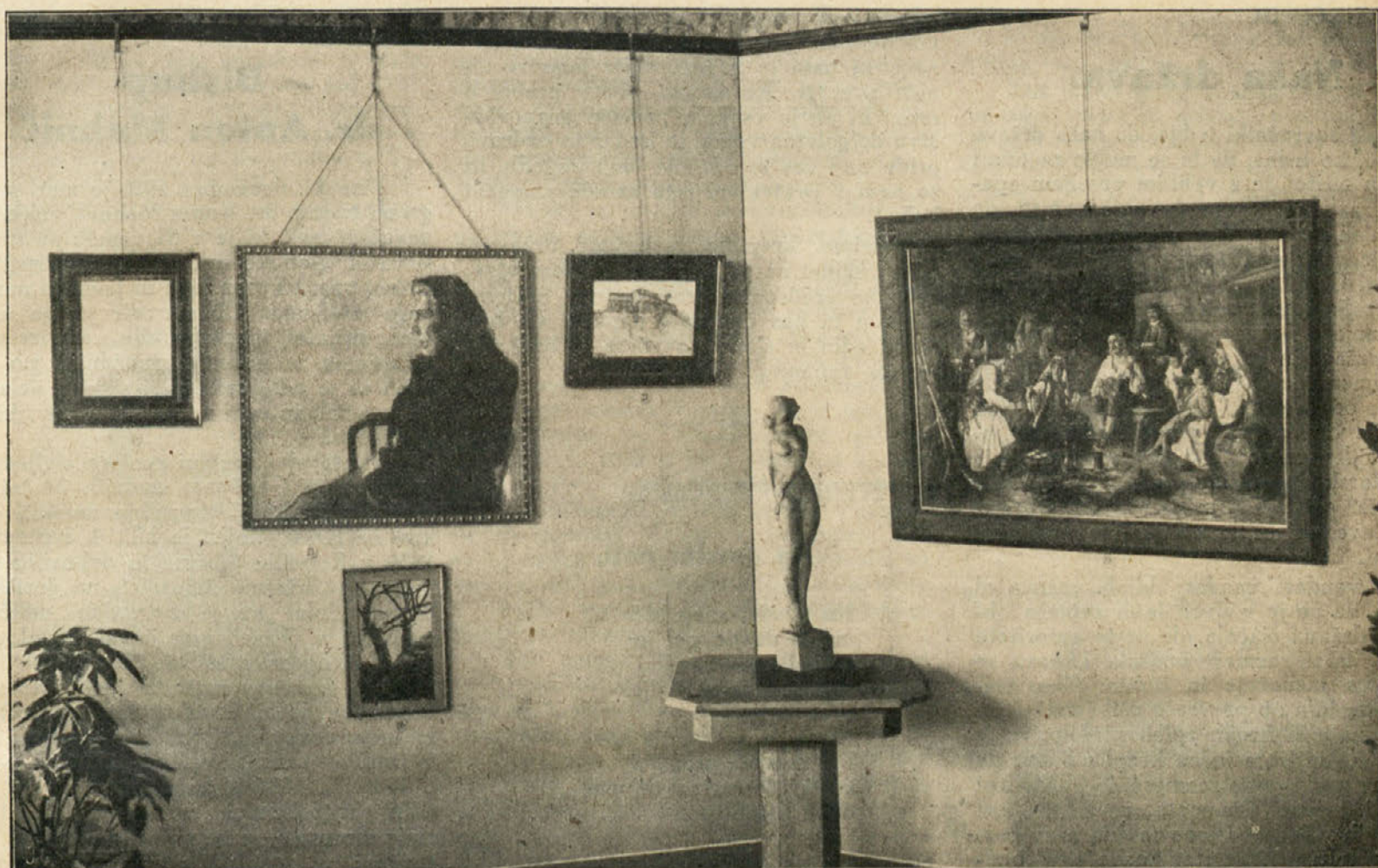
Fotogr. Fr. Vesel.

(Vse pravice pridržane.)

Tretja razstavna dvorana s pogledom v drugo in prvo dvorano.

Fotogr. Fr. Vesel.

Viktor Cotič: Portret moje matere. I. Napotnik: Plesalka (kip iz hruškovega lesa). T. K. Janovsky: Guslar poje narodu.

I. umetnostna razstava v Mariboru. Prva razstavna dvorana: desna stran,

neumorno doslednostjo in vztrajnostjo vodil vse priprave in nabral in izbral mnogoštevilna dela raznih štajerskih ali na Štajerskem živečih umetnikov. Vsega skupaj je bilo razstavljenih 184 del. Razstavili so nastopni slikarji in kiparji: Baumgartner Egon, Coronini Karl, Cozzi Iligenija, Cotič Viktor, Hamböck Rajmund, Janovska Ljud-

mila, Janovsky-Karlovič Ivan, Janžekovič Tomaž, Kiffmann Hedvika, Klein-Bros Erna, Kobylanski Stefan, Kos Ivan, Krajnc Fran, Mladič Špelca, Napotnik Ivan, Passini Rita, Petelin Josip, Pistor O., Rossmann Violetta, Sadar Mirko, Seebacher A., Simonič-Blumenau Vera, Stiplovšek Franjo, Šantel Avgusta, Vidmar Nande, Vokač

Jože, Tscharre Jos., Žabota Ivan. Tekom razstave je bilo prodanih 28 slik. Razstava je bila zelo okusno prirejena v kazini v treh velikih dvorana, ki so bile z umetnimi stenami še praktično razdeljene v lične, dobro razsvetljene oddelke. — Razstava je bila odprta do vstevši 2. januarja 1921.

I. Š. OREL :

Pasti in zanke.

Kriminalni roman iz polpretekle dobe.

Temu romanu je dodal pisatelj nastopno opazko:

Za psevdonomom, pod katerim se objavlja ta spis, se skriva pisatelj, ki je napisal že mnogo drugih in seveda čisto drugačnih stvari. Ta tu ni zapisana za slavo, temveč takorekoč za stavo... Neki prijatelj je namreč trdil, da slovenski pisci ne zmoremo ničesar, kar bi bilo »malo bolj bogato na zunanjih dogodkih« in ne »tako prokleta lokalno«. Zdaj se bo pokazalo, ali in koliko se je posrečilo, ovreči ga. Če se je vsaj kolikor toliko, je historija dosegla svoj namen — večjih in višjih ni imela!...

I.

Na »začaranem gradu«.

Ko sta sodnik Matej in njegov pomočnik Marcel stopila čez prag, sta kar obstala. Prostor, ki se je odprl njunim očem, je bil tako ogromen, da sta zadržala spricho njegove veličastnosti. Toda nikoli ne bi bila te veličastnosti dosegla prostornost dvorane same — prevelik pra-

zen prostor spomni človeka na puščavo, lakoto, prazno človeško dušo, na vse, kar je na svetu plehkega in pustega — da je bil vtis tako mogočen, se je bilo sobani zahvaliti tem dolgim vrstam velikanskih omar iz težkega črnobarvanega lesa ob stenah ter mnogoštevilnim pultom iz prav take tvarine, podobnim skoraj bolj katafalkom. Vrhu tega so bile te omare, razpostavljene širom širine, vse preobložene z debelimi folianti, knjigami, zemljevidi, globusi, daljno- in drobnogledi, ravnili, šestili, vazami, nagačenimi čuki in sovami ter mrtvaškimi glavami.

Z desnega kota na nasprotni strani je vodilo pet, šest stopnic v stranski prostor, ki je moral biti veliko svetlejši; zakaj za to razmerje skoraj ozka vrata vanj so ostro stopala iz polutmine prvega, da je gledala visoka postava moža, ki se je zdajci prikazal med njimi in ostal nepremično tam, kakor slika s temnim okvirjem in svetlim ozadjem.

Le tako je bilo tudi mogoče, da sta došleca navzlic vsi oddaljenosti skoraj natančno razločila ne samo moževo malodane do pasu segajočo črno brado in do tal valovečo haljo iz črnega blaga, ampak tudi to blede, s črnim baretom pokrito glavo z ostro začrtanimi potezami in posebno izrazito zakrivljenim nosom.

»Popolni srednji vek!« je zamrmral zdaj sodnik.

»Z doktorjem Faustom vred!« je prikimal spremljevalec.

Videč, da se prikazen ne premakne, sta sodnik in njegov spremljevalec počasi stopila bliže.

»Gospod doktor Apelius?« je vprašal Matej, ko sta dospela pod stopnice.

»Čast mi je,« je z globokim in mirnim glasom odgovoril oni in se narahlo priklonil.

»Jaz pa sem preiskovalni sodnik, dočim je ta gospod tu moj pomočnik in zapisnikar,« je povzel Matej.

Komaj da se je na Apeliovem obrazu za hip pokazalo rahlo presenečenje — osuplost bi se že ne moglo več reči — toda človek bi ne bil vedel, v čem; zakaj niti se niso zbegale globoko skrite, ne velike, a čudovito ostre, sive oči, niti so se premaknile fino vzbočene, rdeče ustnice, niti se je zgrbančilo visoko, čisto čelo — samo toliko je bilo, kar izražamo z besedami, da je komu hušknila senca čez obraz: senca švigne čez gladino vodé, čez mirno polje, a niti se ni zazibala voda, niti ni zadržala ravan...

»In prihajata gospoda v tem svojstvu ali se samo predstavljata?«

Pri teh besedah se je črnobradcu ob desnem kotu ustnic prikazalo vendarle nekaj, kakor zadnji konček nasmeha-zasmeha. Nekje je nekdo za tako priliko zapisal, da si zagledal samo še konček ku-

DR. DINKO PUC:

Naša država.

Naši sovražniki trdijo, da naša država še ni toliko trdna, da bi se moglo računati na njen obstoj, in z velikim veseljem opazuje različne pojave, ki bajè kažejo, da grozi njen razpad. V resnici smo obdani na vseh straneh od zunanjih sovražnikov. Celo nasproti Grški se je naš položaj s povratkom kralja Konstantina poslabšal. In tudi v notranjosti imamo elemente, ki hujskajo proti državi in jo skušajo razbiti v male brezpomembne državnice, ki bi same imele le malo odpora in bi bile le igrače v rokah sosedov. Separatisti, republikanci, komunisti in kakor se že nazivajo, izrabljajo gospodarske posledice vojne v svrhu agitacije ter skušajo izruvati narodu ljubezen do države, ki se je ustanovila s tolikimi žrtvami.

In vendar, vendar: kljub vsemu ni dvoma, da se je v dveh letih svojega obstanka država ojačala, da raste avtoriteta oblasti, da se razmere boljšajo. Uprava se polagoma izenačuje in boljša. Naša vojska, ki je bila ob prevratu ošibljena ali pa je v nekaterih krajih sploh ni bilo, se je znova organizirala in se krepi od dne do dne. Prehranjevalne razmere so boljše kot kjerkoli. In naše finance so urejene kot one naših sosedov. Dinar se drži prav čvrsto, konkurira že z italijansko liro, budgetni deficit se je zmanjšal, davčna uprava se dnevno izpopolnjuje.

Prevratnim elementom je država pokazala v zadnjih dneh trdo pest. Govori se, da stopa reakcija v ospredje. Dvomim, da je v tem slučaju mogoče govoriti o reakciji. Ukrepi državnih oblasti niso nič drugega kot čin samoobrambe, kateri moramo vsi, ki smo za red in pravo svobodo, le odobravati.

Vse te pojave moremo mi Primorci, ki si želimo iz čisto sebičnih razlogov močne in čvrste Jugoslavije, le pozdravljati. Po-

zdraviti moremo tudi sporazum med najmočnejšima političnima strankama v državi, ki nam je najsigurnejše jamstvo za njen procvit. Korakoma bomo preboleli rane, ki jih je vsekala našemu gospodarstvu dolgoletna vojna, in kadar to ozdravi, pride tudi čas za revizijo onih pogodb, ki so nam v preteklem letu zadale največjo bolelost.

Širimo, krepimo vsepovsod državno misel, učimo narod ljužezni do domovine, ubijajmo predsodke proti lastnim bratom, da nam ta čas čim prej napoči! Če boš narod edin in složen, se nam ni bati nobenega zunanjega sovražnika!

R. PETERLIN-PETRUŠKA:

Na gozdni poti.

Na stezici sneg leži cel, a davno pal je; res nikogar semkaj ni več iz mestne dalje.

Mene le še marsikdaj lep spomin prižene, svetel, jasen kakor maj dobe izgubljene.

Tukaj, tukajle je šla lahno kakor sanja čista, nežna, radostna ljubica nekdanja.

Tukaj, tukaj kraj poti dekle je obstalo, solnce z žarki kakor kri vso je obsijalo.

Tu je duša brez miru k nji zahrepenela — in brez konca je kuku kukavica pela.

DR. JOS. SREBRNIČ:

Biskup dr. Anton Mahnič.

Dne 14. decembra 1920 je umrl v Zagrebu biskup dr. Anton Mahnič, velik, ne-navaden mož, ki je v Slovincih pa tudi v Hrvatih globoko in odločilno posegel v razvoj vsega kulturnega in javnega narodnega življenja. Občudovati pa ga mora vsak, prijatelj in nasprotnik, radi izrednih umstvenih in nravnih zmožnosti, po katerih se je odlikoval, radi silnega dela, ki ga je vršil, in radi velikih uspehov, ki jih je dosegal.

Skoraj dve tretjini svojega življenja je preživel na Goriškem, zadnjih 24 let pa med Hrvati kot biskup kvarnerskih otokov na Krku. Rojen je bil 14. septembra 1850 v Kobdilju (občina in duhovnija Štanjel) ob državni železnici na goriškem Krasu. Šolal se je z vedno odličnim uspehom v Gorici, kjer je obiskoval gimnazijo in bogoslovje. Dne 30. avgusta 1874 je bil posvečen v mašnika; po dovršenem bogoslovju je bil imenovan za prefekta v kn.-ndš. deškem semenišču v Gorici, kjer je ostal — zadnja leta kot ravnatelj — do l. 1895. L. 1880 je začel predavati v goriški bogoslovnici; naslednje leto 1881 maja meseca je promoviral doktorjem bogoslovja na dunajski univerzi ter par mesecev potem postal definitivni profesor za biblične vede novega zakona na bogoslovnem učilišču v Gorici. — Dne 22. novembra 1896 je bil imenovan za škofa na Krku; 7. februarja 1897 je bil v Gorici posvečen; svoje novo mesto pa je s slovesnim ustoličenjem nastopil 27. marca 1897. Na Krku je ostal do konca svetovne vojske. Že za časa vojske je moral s svojim ljudstvom mnogo trpeti, a uprav mučeniška doba je pričela i za njega i za duhovnike ter hrvatsko ljudstvo z italijansko okupacijo. Dne 3. aprila ga je italijanska

ščaričinega repka, ki je smuknila v grmovje...

»Prihajava v tem svojstvu!« je resno odgovoril sodnik. »Gotovo ste že čuli o neznanču, ki smo ga včeraj našli zabodenega doli pri potoku.«

»Nisem človek, ki bi ga zanimalo lokalne novice,« je z vedno isto mirnostjo odgovoril vprašanec. »Menda pač veste, da sem učenjak in ne stara baba.«

»Toda... saj so tudi časopisi polni tega!« je nehote vzkliknil sodnik.

»Ne berem časopisov,« se je nasmehnil Apelius. »Nimajo mi ničesar povedati, kar bi me še zanimalo!«

»Aha!« je zamrmral sodnik in za hip pomislil. Potem je hladno povzel: »Recimo, da je res in da res tudi še ničesar ne veste o tem, gospod doktor. Potem blagovolite to od mene vzeti na znanje. In sicer uradno! In nadalje še, da sledovi tega zločina vodijo naravnost v vašo graščino.«

»Kaj? Kako?« se je zdaj glasno zasmel Apelius. »Kako pa to, velećenjeni? Kaj morda celo moje stopinje?«

»Ne vaše, nego odtiski očito zelo finih ženskih čevljev. In zraven njih odtiski čevljev našega — umorjenca!«

Zadnjo besedo je sodnik vrgel pred učenjaka, kakor da je bomba. No, vtis na Apeliusa je bil uprav nasproten. Spet se je prezirno zasmel in vzkliknil:

»Odtiski čevljev vašega umorjenca pred ali po smrti?«

»Vi se norčujete, gospod; toda stvar je zelo resna!« je sodnik poskusil skriti svojo zbeganost za pretirano hladnokrvnostjo; zakaj zbegalo ga je Apeliusovo roganje naposled le... Res, da ni gojil bogve kake nade na uspeh svoje preiskave na tem »zakletem gradu«, kakor ga je imenoval gori grede svojemu spremljevalcu; toda človek je le tako ustvarjen, da upa celo tam, kjer bi si rad še samemu sebi dopovedal, da ne upa. No, da bi bil kdo, ki ostane pred preiskavajočo kriminalno oblastjo tako miren, da se ji celo v brk smeje — Matej se je nehote dotaknil svojih ščetin pod nosom — to vendar skoro ni mogoče! Ali pa je črni haljar tu pred njim posebljeni satan!

»Resna?« se je oglasil Apelius. »Se pač vidi, da sta gospoda pravoslovca... Kaj pa je na tem resnega, če so umorili človeka — pravite, da celo neznanega človeka? Ali nas je morda zdaj premalo na svetu? Ali pa se mu drugače kaj pozna? Svetu namreč... Poglejte — v neposredni bližini tega čina živim, pa še opazil nisem... Res, gospoda, kar je manj od potresa ali vsaj vojne, ni vredno niti tega...«

»Gospod! To so nazori, da je človeka naravnost groza!« je vzkliknil Matej. »Kaj pa, če bi se vam kaj takega dogodilo?!«

»Za ta slučaj vas, velećenjeni, že vnaprej odvezujem vsakega iskanja po krivcu. Posebno, če vas ima zanesti na taka stranpota, kakor blagovolite tavati zdaj po njih... Bogme, to je veda, vaša, res!«

Apeliusov smeh je bil tako nesramen, da je staremu pravoslovcu bušnila vsa kri v glavo. Toda premagal se je, in je mrzlo opomnil:

»Gospod doktor! Zdi se mi, da po nepotrebem izgubljam čas!«

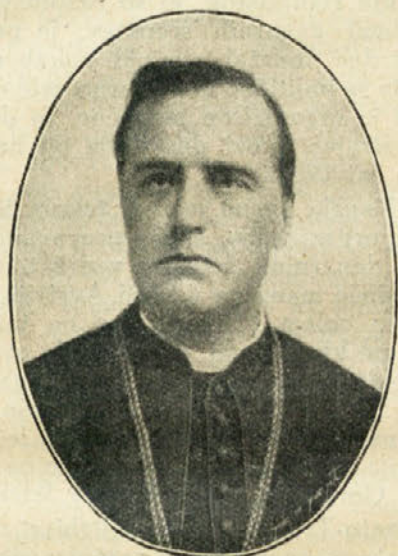
»Krademo, krademo, recite, velećenjeni!« je porogljivo prikimal Apelius. »Zato kar izvolite, gospoda! Ves ta moj dom in vse v njem vam je na razpolago — razen mene seveda. Zakaj jaz imam res pametnejšega posla. Sumim namreč, da mislita gospoda obaviti takozvano hišno preiskavo, ne?«

»Najmanj to!« se je dvoumno nasmehnil Matej.

»Ampak to vsaj najprej, ne? V ta namen vama je seveda tudi moj služabnik na uslugo. Protazij!« je zaklical Apelius in pomignil staremu človeku, ki je že dlje časa stal pri vhodu prvega prostora. »Stopi po ključe in sprovedi ta dva gospoda po gradu! Misli si, da sta izgubila tod ali drugod nekaj zelo potrebnega, česar seveda morda niti kdaj imela nista, in pomagaj jima najti!«

(Dalje prihodnjič.)

okupacijska oblast na zvihačen način odvedla preko morja v Jakin in dalje v prognanstvo v Italijo, kjer so mu za bivanje odkazali kamalduleški samostan nad Frascatijem jugovztočno od Rima. Skoraj eno celo leto je trajalo njegovo prognanstvo. Domov na Krk se je po posredovanju Sv. Stolice smel vrniti šele 10. marca 1920. A bil je trpljenja že ves bolan in izmučen. Iskal je zdravja v Varaždinskih Toplicah, kamor je prve dni julija došel. Bil je že

† Dr. Anton Mahnič.

prepozno. Bolezen ga je na potu domov zadržala v Zagrebu, kjer je v nadbiskupskem dvorcu na Kaptolu bogovdano in sveto preminul ob pol 8. uri zjutraj dne 14. decembra. — Pokopan je bil ob sodeležbi vlade, vojaštva, uradov, vsega dijaštva z velikimi častmi v soboto, dne 18. decembra v začasno grobnico na zagrebškem Mirogoju.

Življenje dr. Antona Mahniča je polno neprestanega velikega dela v prid katolicizmu in katoliškonarodni stvari. Svoje delo je vršil kot pisatelj in pobudepoln duševni voditelj na vseh poljih prosvete, a vedno v duhu katoliških načel. To je pri njem karakteristično.

Pisateljstvo je začel že jako zgodaj. Že v drugem gimnazijskem razredu je pričel izdajati za sošolce list »Vrt«, kateremu pa je bil i urednik i sotrudnik le on sam. Pozneje v bogoslovnici je zopet zasnoval pisateljsko društvo, kjer je tovariše spodbujal k vajam v pisateljstvu. Tudi kot prefekt in ravnatelj v deškem semenišču je gojencem isto prigovarjal ter jim v ta namen dajal sredstva za vzdrževanje posebnega mesečnika »Lipa«. Javno je začel s svojim imenom nastopati od l. 1881 dalje v »Folium Periodicum«, v »Kresu«, v »Slovincu«. V »Slovincu« je l. 1882 priobčil oceno I. zvezka Gregorčičevih poezij. Njegova ocena je vzbudila hud literaren odpor. V istem listu je v »Dunajskih večerih« l. 1884 razpravljal o raznih estetskih in filozofskih problemih s posebno aplikacijo na slovenske leposlovne pisatelje. Delo je samostojno izšlo l. 1887. Naslednje leto 1888 je pričel izdajati v Gorici »Rimski Katolik«, ki je izhajal do l. 1896. Glavni pisec je bil Mahnič sam, ki je tukaj priobčil nad sto člankov in razprav. Tako intenzivno ni do tedaj med Slovenci še nihče pisal. Smer vsega Mahničevega pisateljskega dela je bila, priboriti katoliškim načelom veljavo in zmago na vseh poljih prosvete med Slovenci. Pri tem stopa Mahničev značaj in temperament v polno ospredje.

Temperament, iz katerega se odsvita pri vsaki priliki kraško pokolenje, mu je dajal iniciativnost, neustrašenost, neodjenljivost, odločnost. Poleg tega se je odlikoval po razsežnem znanju klasičnih in modernih ter slovanskih jezikov, zgodovine, bogoslovnih ved ter krščanske in novodobne posebno nemške filozofije.

Mnogo je pisal o cerkvenopolitičnih, političnih, šolskovzgojnih, filozofskih, socialnih, estetskih in narodnih vprašanjih, kritikoval dela sodobnih slovenskih leposlovnih pisateljev ter skušal dijaško mladino pridobiti za svoje ideje. Pisal je vedno aktualno. Borbo za katoliško odločnost je vodil dolgo časa čisto sam. Nasprotnikov pa je imel nebroj. Končno pa je njegova neustrašenost in neodjenljivost pričela prodirati. L. 1892 je bil v Ljubljani l. slov. kat. shod — uspeh Mahničevega dela. S tem je slovenska javnost prešla v smeri, ki jih je hotel Mahničev duh imeti. Od tedaj datira na Slovenskem generacija, ki hoče v vseh panogah življenja za vse sloje v družbi vresničevati jasno precizirano katoliško idejo. —

Isto delo je Mahnič tudi kot biskup vršil med Hrvati. Da bi svobodneje delal, si je na Krku ustanovil tiskarno »Kuryhta« (Kuryhta = staro grško ime za otok Krk), ki je postala ognjišče vsemu novemu katoliškemu gibanju v Hrvatih. L. 1903 je pričela tukaj izhajati »Hrvatska Straža« z istim programom, ki ga je »Rimski Katolik« imel. Biskup Mahnič je bil pri njej glavni sotrudnik. Kakor pri Slovencih je Mahnič tudi na Hrvatskem skušal dobiti dijaško mladino zase. Posrečilo se mu je v veliki meri. Uspeh njegovih prizadevanj je bil tudi slovensko-hrvatski katoliški shod l. 1913 v Ljubljani. »Hrvatska pučka stranka«, razširjena po vseh pokrajinah, v katerih bivajo Hrvati, s svojimi petimi dnevniki in mnogimi tedniki je plod njegovih idej. —

S čudovito požrtvovalnostjo pri delu za katoliško cerkev in njene verske nauke je Mahnič v svoji osebi spajal kar naravnost idealno ljubezen do svojega naroda. Za pravice slovenskega jezika je nastopal že v Gorici s svojimi članki v »Fol. Per.« in »Soči«; prekrasno je pisal v »R. K.« o narodnosti in pravicah, ki jih vsak narod ima; sam je razpolagal z velikim znanjem slovanskih jezikov, v dijakih pa pri vsaki priliki budli zanimanje zanje. Kot biskup je hotel biti svojemu ljudstvu vse. Prizadeval si je na vso moč, da bi mu gmotno pomagal ter ga gospodarsko dvignil. Celo vrsto ustanov je v ti smeri na otokih poklical v življenje. Za ljudstvo je osnoval »Pučkega prijatelja«, ki se je tiskal v »Kuryhti«. Z občudovanja vredno odločnostjo je nastopil za ohranitev glagolice v župnijah svoje škofije. Italijansko novinarstvo je sipalo ogenj in žveplo nanj, a ni se zbal, dokler ni zmagal. Isti napadi so se v še hujši meri ponovili, ko se je dvignil za pravice hrvatskega jezika pri verskem pouku hrvatskih otrok v ljudski šoli. Z vso odločnostjo je vodil tukaj boj proti vladi sami, dokler ni po štirih letih l. 1908 končno zmagal tudi tukaj. Celemu svetu pa so znani njegovi nastopi v zagrebških »Novinah« v času svetovne vojske za pravice Jugoslovanov. Bil je v resnici velik in ljubezni do svojega naroda. Do mučeništva pa ga je ta ljubezen vodila za italijanske okupacije. Proti krivicam in nasilju je protestiral s posebno spomenico 31. dec. 1918 pri mirovni konferenci v Parizu in s čudovito odločnostjo je 3. januarja 1919 nastopil proti italijanskemu podmiralu, da brani svoje ljudstvo. Bil je

zato odveden v trpljenje prognanstva, ki mu je doneslo kali smrtne bolezni in posredno samo smrt...

Kot oseba je bil Mahnič vedno silno skromen. Sebe ni nikdar in nikjer iskal. On je živel le katoliški ideji ter načrtom, kako bi ti ideji v javnosti in življenju sploh pomagal do veljave in zmage. Umril je kot siromak. Njegova skrajna nesebičnost je bistveno sodelovala, da je njegovo delo doživelo toliko uspehov in da vzbuja njegova oseba toliko občudovanja povsod. Vedno se je odlikoval po posebni ljubezni do dijaške mladine. Za svobodo katoliške cerkve je bil pripravljen vse žrtvovati. Njegova pobožnost je bila neprisiljena, asketska in globoka, pravi izraz njegovega živega verskega prepričanja. Biskup dr. Anton Mahnič je bil v resnici svet mož, velik značaj, nenavadna osebnost.

R. PETERLIN-PETRUŠKA:

Iz dnevnika deklice.

Jasmin cvete, jasmin cvete —
za mene že štir'najsto leto,
a nikdar nisem ga čutila
tak radostno in vneto.

In ko večer marsikater
sem čisto sama v vrtni uti,
srce se krči mi in širi
in nekaj, nekaj sluti.

Ko moj pogled uprt je v svet,
v škrlat neba, srce se stiska
ko nikdar prej in željno čaka
neznane obiska.

MARIJA KMETOVA:

Intermezzo.

Zlati okraski se blestijo na stropu,
zlate luči se zrcalijo v tleh in prešerni
glasovi póljejo po plesni dvorani in se dotikajo sten in tal in svetlih zrcal.

Ona sedi sama in misli nanj, ki ni njen.
Kako ga je bila spoznala na plesu, kako se zaljubila vanj in kako veliko je vse to trpljenje zdaj. Rezka je resnica, da ni njen, tako rezka, da jo je groza te resnice. In vendar ji bije srce le zanj, vedno in vedno le zanj, podnevi in ponoči, vse ure, vse dni, le zanj.

Tedaj pogleda in gleda in gleda. —
Kaj ni to on? In ponjo gre? Kaj je slišal njene besede, začutil utrip srca? —

»Dovolite, gospodična...«

»Prosim...«

Saj ne vé, kako vstane, ne vé, kako se ji zavrtijo koraki, ne vé, kako bi in kaj bi. Vrtijo se koraki, vrtijo glasovi, vrtijo pari in vrtijo se misli. Da bi jo objel, da bi ji stisnil rokó! Da bi smela položiti glavo na njegove prsi, da bi vedela, da je njen, da bi rekel, da je njegova! O, da bi rekel!

»Ste že bili zaljubljeni kdaj, gospodična?«

»In vi?«

»O!«

»Vročje je, vrti se mi v glavi,« pravi ona in hoče na prostor in on gre z njo. In ko se odpravi ona domov, zasliši korake za seboj in on je poleg nje.

»Če smem, spremil bi vas...«

Začudi se ona. Kako to? In nocoj? Še nikdar ni bil šel z njo; in baš danes, ko je vsa v njem? Nemo prikima, se zavije v plašč in misli dalje: Ali je vendarle res, da ljubezen vzbujajo ljubezen? O, moj Bog, da bi bilo res, joj, če bi bilo res...

»Gospodična, vprašal sem vas bil, če ste že bili zaljubljeni kdaj. Ali ste bili?«

»Bila.«

»In morda nesrečno?«

»Tudi.«

Kaj hoče? Ali je mogoče, da mi pove, da me ljubi? On — mene! O, Bog, če bi bilo res...

»In potem veste, kako je to hudo.«

»Vem.«

»Vidite, gospodična, jaz... Pa saj mi tega ne boste šteli v zlo, gospodična?«

Ona drhti, ne ve, kod hodi in misli le to, da ji bo povedal, da ji bo končno vendarle povedal...

»Poglejte gospodična, tako rad bi vam zaupal nekaj, le bojim se, da bi vam bil v nadlego...«

»O, Bog, daj, daj, da me ljubi, da mi pove! —

R. PETERLIN-PETRUŠKA :

Dolgi in pusti so dnevi...

Dolgi in pusti so dnevi,
kam ž njimi, nihče ne vé,
kot v pratiki kvatrne ribe
nerodno v oči ti štrle.

Oh, in ta bela Ljubljana
s svojo debelo megló,
mokra, čemerna, zaspana,
povejte, kam neki bi ž njo? —

Pojdimo v Kamnik po slamnik:
tam kaj se solnce suši,
od jutra pa tja do večera
na zlatih nitih visi.

Pojdimo v Tunjice po punice,
po rdeče, okrogle, brhke,
tam se igralo in pelo
naše bo tožno srce!

rod potujči, zato je tod povsod pela puška, bomba in nož, kakor v Rusiji, kjer je bil boj le političen.

Toda ko je Nemčija začela siloma potom šol, potom prisilnega nakupa zemlje in kolonizacije uničevati poljski živelj v Poznanju, Šleziji in drugod, koder so bivali Poljaki, je poljski narod začel proti temu nekrvav, tih, skrit, toda kljub temu vendarle brezobziren boj na življenje in smrt, boj za zemljo in šolo in svojo nacionalno pravo. V tem boju mogočne nemške države in pruskih Hakatistov, ki so razpolagali z milijardami denarnih sredstev, je poljski narod trdno obdržal v svojih rokah svojo posest in se politično in kulturno celo okreplil. Bil je organiziran mogočno, in delalo se je vztrajno skozi desetletja od najnižjega do najvišjega.

Italijanski narod je znal tekom 50 let s svojo organizacijo, svojo propagando, s svojimi denarnimi žrtvami vzdržati svoje propadajoče manjšine v bivši Avstriji, Dalmaciji in celem Primorju ter na južnem Tirolskem kljub temu, da so čutile avstrijske oblasti protidržavno smer tega pokreta. Ne le, da je obvaroval svojo resnično nacionalno posest, ampak je celo agresivno nastopal. Pomnimo samo na Ločnik pri Gorici, na razne kraje v Istri.

Trento-Trieste, Dante Alighieri, Lega Nazionale so znane bojne organizacije Italijanov, ki so s knjigo in sliko, z denarnimi sredstvi in besedo prepričale svet o svojih pravicah do zemlje v Primorju, tako da jim je svet to zemljo izročil v last. In ta zemlja nikdar ni bila italijanska in tudi danes ni. To je sijajni uspeh italijanske nacionalne bojne napadalne organizacije, ki je bila ustvarjena, da pribori svojemu narodu to, kar je njegovega in kar je tujega.

Proti pritisku bivše Avstrije, proti nasilnemu potujčevanju v šoli in uradu in povsod drugod so se borili Čehi in Jugoslovenci, zlasti mi Slovenci z lastnimi obrambnimi organizacijami. Tem organizacijam se imajo Čehi zahvaliti, da so tako hitro po svojih bogatih mestih ustvarili iz svojih nacionalnih manjšin večino, da so zasedli kos za kosom zemljo svojih dedov, ki jo je imel v pesteh tujec, da so obvarovali svoj živelj na Dunaju in da so dvignili svoj narod kulturno in gospodarsko na enako in skoro še višjo stopnjo, kakor jo je dosegel njihov zatiralec.

Mi Slovenci smo imeli težak boj z sovražno nam vlado, z Nemci in Italijani. In v težkem boju za pravico, za deco, za zemljo so ustvarile naše obrambne organizacije neizmerno dobrega in njihovo delo je, da so vzrastli na mejah mogočni mejniki, da smo ustavili potujčevanje in da smo šteli le dneve, kdaj postanejo zopet naši Maribor, Gorica in Trst in ž njimi vsa zemlja ob mejah, v katero se je zajedal tujec. Te organizacije so ustvarile mogočno gibanje, ki ga vse nasilje tekom svetovne vojne ni vdušilo, temveč ga le obrnilo v drugo smer tihega, toda odločilnega in brezobzirnega boja proti državi sami, ki je bila povzročiteljica in nositeljica tega nasilja. To gibanje se je vršilo v parlamentu, na bojiščih in v legijah, in njihova posledica sta bila prelom solunske fronte in polom na Piavi. Njegova posledica je Jugoslavija in svobodna Češkoslovaška republika. Njegova posledica je poteptana, ponižana in v propast prokleta država ob Donavi. Toda nam, našemu narodu ni prinesla svetovna vojna tega, kar je prinesla drugim zatiranim narodom, ker nas ni osvobodila in združila vseh, ampak je ostala pod tujo oblastjo več ko tretjina otrok našega slo-

(Vse pravice pridržane.)

Blejsko jezero zamrznjeno.

Fotogr. Fr. Vesel.

»Že dolgo ljubim, iz dna duše ljubim.«
Njegov glas trepeče, da mu zastaja korak. Njej je toplo in tako dobro, dobro, in vse nebo je odprto pred njo.

»Pa je težko govoriti o tem, ker je beseda pretrda. Vendar moram, saj me boste razumeli...«

Objela bi ga, roke stiska k sebi, ustnice podrhteja in v srcu je luč.

»Pa duši me že ta ljubezen, ta negotovost, ker ne vem kako, ne vem, kaj in bi bil rad že na jasnem in še nocoj.«

Ona toliko, da ne obstane in se ga ne oklene. Kako rada bi ga poljubila, da bi vedel, da bi rekel in nič več razmišljal!

»Gospodična, vidite, Pavla, vi poznate Pavlo...«

»Pavlo...«

»... vaša prijateljica je...«

»Prijateljica.«

»... vse vam zaupa in veste, gotovo veste, če, če me ljubi tudi ona. Povejte!«

Objela bi ga, roke stiska k sebi, ustnice podrhteja in v srcu je noč.

DR. VEKOSLAV FORNAZARIČ :

Organizacija narodno-obrambnega dela.

Predhodniki vsakega mogočnega odpora narodov proti nasilju in začetek vsakega njihovega boja so bile razne skrite struje, ki so z raznimi sredstvi pripravljale tla za odločilni udarec in podirale moč svojega nacionalnega in političnega nasprotnika. Tako je bilo v nemškem narodu, ko se je začel buditi proti Napoleonu, tako je bilo v revolucionarni dobi 48ih let, tako so delali carbonarji v Italiji. Te struje so bile predvsem bojne, ker so z orožjem rušile sistem, ki jim je bil politično in nacionalno sovražen, ker takratna doba je bila doba upora in revolucije za osamosvojitve velikih narodov. Divjanje Turkov v Bosni in Makedoniji je porodilo mogočno četaško gibanje, ki je pripravljalo tla za obračun l. 1912. V času boja italijanskega in nemškega naroda za svobodo ni bilo še nacionalnega pritiska v današnjem smislu in potujčevanja potom šole in urada. Tudi v Makedoniji ni bilo nevarnosti, da se na-

venskega plemena obenem z vsemi našimi brati v Istri, na Reki in na otokih.

Potomci carbonarjev, Mazzinija in sinovi osvoboditelja Garibaldija so danes pograbili — proti vsem načelom, katera so zapisali na svoje prapore, ko so vršili osvobojenje in uedinjenje italijanskega naroda, — zemljo in narod, ki nista bila nikdar njihova, in začeli ta ubogi narod teptati in zatirati tako, kot ni bil teptan nikdar, niti v časih najhujšega avstrijskega nasilja. Od prvega dne svojega prihoda dalje so začeli boj proti našemu jeziku in našemu pravu, potlačili in poteptali so naš živelj z brutalno silo v naših mestih, tlačijo in duše ga povsod, kamor sega njihova moč. Naše šole so zaprte, knjižnice uničene, jezik izgnan iz uradov, in povsod se šopiri njihova ošabna prezirnost. Še so polne ječe naših najboljših, še čakajo tisoči zaman možnosti, da se povrnejo na svoje domove. Učitelji, ki so vzrastli iz te zemlje in so na tej zemlji vzgajali narod, danes gostačijo tukaj med nami in njihove delavnice — šole — samevajo ali pa so porušene ali pa, kar je še huje, postajajo vzgajališča narodnih izdajic in janičarjev. Brutalno nasilje neomejeno vlada že dve leti in njegove žrtve rastejo. Trdnjave našega odpora in naše moči, simboli dela dolgih desetletij, naši narodni domovi in naše šole so danes razvaline, in sredi Trsta kaže svoje črno ogrodje naš ponos, naš Narodni dom.

Na Koroškem je komaj probujeno nacionalno življenje zopet obsojeno v počasno umiranje, in narod tam še strašneje trpi pod nasiljem, ker je že okusil slast svobode.

Od severa do skrajnega juga, od Gospe Svete, Kanalske doline, preko Gorice in Trsta daleč do dalmatinskih otokov, se vrši boj na življenje in smrt naroda, ki je odtrgan od svoje celote, številno slab in razpet preko ozkega dela zemlje od skrajnega severa globoko na jug, da se ne more upirati in se komaj brani. Nekaj stotisočev vsled vojne, vsled nasilja oslabelih otrok našega naroda mora vzdržati vse mogočno nasilje skoro štiridesetmilijonskega, danes nacionalno zmagovitega ter politično in gospodarsko v največjem razmahu se nahajajočega italijanskega naroda ter pritisk vsega mogočnega nemškega vala, ki je danes ustavljen pri Karavankah ter čaka tam, da se okrepi za nov zalet proti Jadranu. Kakor mogočne klešče je stisnjen naš narod od severa in zapada, in te klešče se ožijo. Že je bila naša država primorana odreči se svoji pravici do svojih sinov in do te svoje zemlje in morja. Italija pa pripravlja že nov korak s tem, da skuša gospodarsko zavladati tudi v srcu naše države in na celi naši obali, zlasti v naši industriji in na naših železnicah. Samoodločba narodov nam je vzela stotisoče naših lastnih bratov, naša neodvisna, mlada, z vsemi božjimi darovi blagoslovljena država naj postane čisto navadna italijanska kolonija!

Kdo naj tu pomaga? Država ne more, ker ne sme in ker ima država le eno sredstvo — orožje. Danes država tega ne more, ker mora predvsem ohraniti to, kar ima, okrepiti se in ustvariti iz teh 13 milijonov svojih članov prave samozavestne državljanke, ki vedo ceniti svojo svobodo, ki vedo ceniti svojo državo in ki znajo za njo tudi se boriti.

Danes se še nismo uživali v to, da smo svobodni in združeni, danes se tega še niti ne zavedamo, kaj to znači, ker je še preblizu preteklost dolgih stoletij suženjstva

in medsebojne raztrganosti, ki je pustila v nas globoke sledove nezavednosti in naspotstva, kar moramo šele v sebi ugonobiti, da bomo mogli pridobivati iz svoje politične in nacionalne svobode koristi in moč, ki jo daje taka svoboda drugim narodom, angleškemu, nemškemu in italijanskemu. Ko vstane v nas vseh očiščena, zdrava in samozavestna jugoslovenska nacionalna zavest, takrat bo šele naša država ustvarjena in naša svoboda popolna, ker takrat bomo začeli iz lastne moči

krivico in bo celemu svetu oznanjala bol in trpljenje tega naroda in ki bo zmožna kljub vsem političnim mejam odtrgane dele našega naroda krepiti in hraniti s krepkim sokom močnega organizma celega osvobojenega naroda.

Ta ustvarjajoča sila, ta organizirana nacionalna zavest in požrtvovalnost naj postane »Jugoslovenska Matica«. O ciljih in nalogah »Jugoslovenske Matice« in o njeni ustanovitvi in organizaciji v prihodnjem članku.

(Vse pravice pridržane.)

Bohinjsko jezero zamrznjeno.

Fotogr. Fr. Vesel.

ustvarjati in takrat bomo tudi sposobni varovati svojo svobodo in vse, kar je našega.

Onkraj naših mej pa čakajo stotisoči zaman pomoči, ker je ni od nikoder, ter gledajo obupano k nam, ki smo svobodni in združeni! Kdo naj jim olajša njihovo bedno življenje, kdo naj jim dá v roko knjigo, ki jo tako pogrešajo, kdo naj jim dá šole, kdo naj dá kruha, kdo naj jim dá moči in vere, da ne obupajo in ne povesijo svojih rok ter resignirano čakajo svojega konca? Kdo naj pove v svet njihovo trpljenje, ko so njihova usta zapečateni; kdo naj pove svetu vsa nasilja, ki se jim gode, pokaže porušene domove, pokaže polne ječe, pokaže zaprte šole in pokaže krvava trupla nasilno umorjenih? Kdo naj pred svetom zastopa staro pravdo naroda od Gospe Svete in Soče do Pulje in Zadra, in kdo naj pove svetu, da se je tam izvršil strašanski zločin in da se ta zločin nadaljuje dan za dnem, da tam umira počasne, nasilne, mučeniške smrti na stotisoče otrok našega naroda, odtrganih od skupnosti proti svoji volji? Kdo naj vsem tem stotisočem prižge v temo njihovega obupa žarek upanja, ki jih bo varoval obupa, upanja, da niso pozabljeni in da pride dan odrešenja in osvete?

To bo zmožna ustvariti le velika, iz navdušenja, požrtvovalnosti in zavesti nacionalne dolžnosti porojena organizacija vseh nas, ki smo svobodni in združeni, organizacija, ki bo iz vseh teh 13.000.000 danes državno združenih Jugoslovanov ustvarila nacionalno enoten, kulturno, politično in gospodarsko močan samozavesten narod. Organizacija, ki bo kot vesten, neizprosni stražar spenjala svoje mogočne roke preko državnih mej povsod tja, koder biva in trpi naš narod v tujem robstvu, ki bo s paznim očesom zasledovala vsako

X. Y.:

Zimska.

Fuj, fuj, cicifuj!
Izmed golih vej,
potnik glej,
ptičica šeničica
zimi slavo poje:
Fuj, fuj, cicifuj!
Pesnik, čuj: »Pesnikuj,
dnarce kuj, dnarce kuj —
cicifuj, cicifuj,
za knjigarje
in zmrzuj!«
Fuj, fuj, cicifuj!

Našim čitateljem!

Potreba po slovenskem ilustriranem listu nam je prinesla ta prvi skromni poskus. Prva številka »Plamena« ni še po svojih slikah in drugi vsebini tako pestra in raznolična, kakor stremimo, da bi bila. Polagoma bomo po naravnem razvoju uvedli še razne rubrike, n. pr. redni politični, kulturni in gospodarski pregled, sportno rubriko itd. Mnogo odličnih slovtvenikov in strokovnih pisateljev nam je zagotovilo svoje sodelovanje, obljubljene so nam razne zanimive in aktualne slike.

Kakor vsak začetek, tako je tudi ta težak. V svesti pa smo si, da, ako nam sotrudniki in naročniki naklonijo in ohranijo svoje simpatije, bomo v kratkem lahko sledili vestno začrtanemu programu.

Uredništvo.

Izdajatelj.

Delniška glavnica:
K 30,000.000

JADRANSKA BANKA

Rezerve: nad
K 10,000.000

SPREJEMA:

Vloge na knjižice. — Vloge na tekoči
in žiro-račun
proti najugodnejšemu obrestovanju.

KUPUJE IN PRODAJA:

Devize, valute, vrednostne papirje i. t. d.

ESKONTIRA:

Menice, devize, vrednostne papirje i. t. d.

Beograd
Celje
Dubrovnik
Kotor
Kranj
Ljubljana
Maribor
Metković

Opatija
Sarajevo
Split
Šibenik
Trst
Zader
Zagreb
Wien

Naslov brzojavkam:
Jadranska.

Telefon
št. 159 in 257.

IZDAJA:

Čeke, nakaznice in akreditive na vsa tu- in
inozemna mesta.

DAJE PREDUJME:

na vrednostne papirje in na blago, ležeče
v javnih skladiščih. Daje trgovske kredite
pod najugodnejšimi pogoji.

PREVZEMA:

Borzna naročila in jih izvršuje najkulantneje.

Vsak Jugoslovan bodi „Jugoslovanske Matice“ član!

Najceneje kupite
kolomaz,
olje proti prahu,
petrolej,
vazelin,
pri Dravogradski rafineriji
mineralnega olja, Maribor.

Stalni zastopniki se iščejo!

Jurija grofa Thurnskega
jeklarna na Ravnah

p. Guštanj, Slovenija

proizvaja: Martinsko in to-
pilniško jeklo za vsakovrstno
uporabo; kovano jeklovino za
avtomobilno in letalno indu-
strijo, za železnice in ladje-
delnice; jeklene osovine za
tovorne vozove; pudlano jeklo
v predvojni kakovosti.

POHIŠTVO!

POHIŠTVO!

KAROL PREIS,

MARIBOR, SLOMŠKOV TRG ŠTEV. 6,

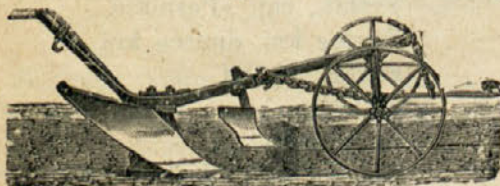
se priporoča za kompletno ureditev stanovanj,
hotelov, pensionatov in vil, kakor tudi
posameznih komadov hišne opreme.

Postrežba solidna in konkurenčna!

Cenik brezplačno!

TOVARNA STROJEV IN LIVARNA ŽELEZA IN KOVIN
K. & R. JEŽEK, MARIBOR,
ALEKSANDROVA CESTA ŠTEV. 51.

ima na skladu bogato zalogo strojev in orodja za obdelovanje zemlje,
sejalnih in kosilnih strojev, poganjalnih strojev, mlatilnic, čistilnic,
strojev in pristrojov za pripravljanje živinske krme, grozdnih in
sadnih mlinov, grozdnih in sadnih preš, sesalk, črpal, okrožnih žag.

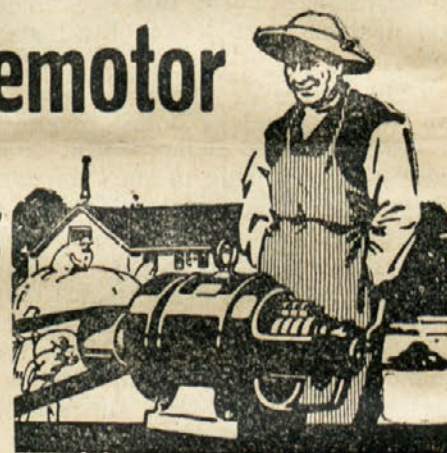

Benzinovi motorji in motorji na
sesalni plin. — Popolne opreme
opekarn, šamotnih tovarn in tovarn
za cement, mlinov in žag. Valcove
stolice za zdrob in ploho mletje.
Transmisije. — Sprejema kmetijske
stroje v popravilo. Odlički iz kovin
in železa po lastnih in tuj. modelih.

Pөгemotor

najboljši za

poljedelstvo,
rokodelstvo,
obrt in
industrijo.

Saks & Tratnik, elektrotehnično podjetje
oddelek elektro-stroji.

Ljubljana — Maribor.

Stalna velika zaloga motorjev in elektro-
materiala. Instalacije.

Int. telefon
št. 146.

Slovenska eskomptna banka

Brzojavi:
Eskomptna.

Ljubljana, Šelenburgova ulica št. 1.

Interesna skupnost s Hrvatsko eskomptno banko in Srbsko banko v Zagrebu.

Izvršuje vse bančne transakcije najkulantneje.

Denarne vloge. — Nakup in prodaja: efektov, deviz, valut. — Eskompt menic,
terjatev, faktur. — Akreditivi. — Borza.